

OOSTVLAAMSCHE

Z A N N T E N

Algemeen Tweemaandelijks Tijdschrift
voor Volkskunde

Orgaan van de Koninklijke Bond
der Oostvlaamse Volkskundigen
en van de Dienst voor
Volkskundige Enquêtes in Vlaanderen

14^e Jaargang
nr. 3-4 - 1969
september - augustus

UITGAVEN VAN DE BOND

Verkrijgbaar op het sekretariaat, Oscar de Gruyterstraat 36 Gent en op de bibliotheek : Kraanlei 41, Gent.

1. Oostvlaamsche Zanten, nog voorradig tot zolang de voorraad strekt : 15e, 19e jg., 21e tot en met 31e jg., 33e tot en met 39e jg. tegen 150 F per jaargang. Van de jgg. 1-19 zijn nog enkele losse nummers beschikbaar tegen 50 F per nummer; van de latere jgg. tegen 35 F per nummer. Jaarboek 1945 (jg. 20) van de Bond der Oostvlaamsche Folkloristen : 150 F (leden 100 F). Inhoudstafel op Oostvlaamsche Zanten (Jg. I - Jg. XXV), door F. VAN ES : 50 F (leden 30 F). Idem II (Jg. XXVI - Jg. XXXV), door F. VAN ES : 40 F (leden 25 F).
2. Geïllustreerd Feestnummer (lustrumnr.) Prijs : 25 F (leden 15 F).
3. Survivances du Passé, door A. MARINUS (8 p.). Prijs : 12 F (leden 8 F).
4. Zur Entwicklungsgeschichte des Bauernhauses mit durchgezapften Ankerbalken, door J. SCHEPERS (10 p.). Prijs : 15 F (leden 10 F)
5. Bijdrage tot de volkskunde van Moerzeke, door J LAUREYS (50 p.). Prijs : 50 F (leden 32 F).
6. 2e Lustrumnummer 1930-1935. Prijs : 40 F (leden 24 F).
7. Dit is die Excellente Kronyke van de Brahmisten, (over het teerlingspel) door Emile ANDELHOF. Prijs : 25 F (leden 15 F).
8. Waasch Sagenboek, door F. VAN ES. Prijs : 100 F (leden 60 F).
9. Het Curieus en Vermakelijk Namenboek, door Em. ANDELHOF. Prijs : 25 F (leden 15 F).
10. Folklore en Onderwijs, door L. HOSTE. Prijs : 12 F (leden 8 F).
11. August Hendrickx, Vlaams Toneelschrijver herdacht met Bloemlezing uit zijn werken, door Fr DE COSTER. Prijs : 25 F (leden 15 F).
12. Pastoor Constant Duvallers, Folklorist en folkloristische Figuur, door F. VAN ES. Prijs : 25 F (leden 15 F).
13. De Wetterse Reuzen, door Lic. M. DAEM. Prijs : 25 F (leden 15 F).
14. Sagen uit Noord-Oost-Vlaanderen, door Dr. G. DE MEYER. Prijs : 25 F (leden 15 F)
15. Een Teerlingspel in Gent, door Lod. LIEVEVROUW-COOPMAN. Prijs : 25 F (leden 15 F).
16. Spelen mijner Jeugd, door L. LIEVEVROUW. Prijs : 60 F (leden 35 F).
17. De levende Folklore van het Gewest Balegem, door M. BROECKHOVE. Prijs : 65 F (leden 40 F).
18. Weerkundige Volkskalender voor het Vlaamse Land, door M. BROECKHOVE. Prijs : 230 F.
19. Doods-, Begrafenis- en Rouwgebruiken in het Arrondissement Dendermonde, door J. PIETERS. Prijs : 90 F (leden 55 F).
20. Het Volksleven te Wieze. 1900-1950, door J. VAN HAVER. Prijs 100 F (leden 60 F).
21. Het Hospies der Kinderen Alijn of Alynsgodshuis te Gent, door E. LUYKX-FONCKE (met talrijke ill.). Prijs 40 F (leden 25 F).
22. De Rivaliteit tussen Aalst en Dendermonde, door H. VAN HESE. Prijs 125 F (leden 80 F).
23. De folklore van de Hop in Vlaams-België, vroeger en nu, door Cl. VANHOUCKE, Prijs : 100 F (leden 100 F).
24. Vrolijke Doodsbrieven vol humor en gal, door R. VAN DER LINDEN en G. SIMONS (avec un résumé en français) 42 blz. Prijs : 55 F (leden 35 F).
25. Duiventorens in Oost-Vlaanderen, door O.S. DEPRAET. 1966, 58 blz. (rijk geïllustreerd). Prijs : 65 F (leden 40 F).
26. Het Sterrelied in het Gebied van Dender en Schelde, door J. DE VUYST. 1968, 175 blz., 189 liederen en 50 mel., (mit einer deutschen Zusammenfassung). Prijs : 275 F (leden 190 F).
27. Ernest Van den Driessche. Schilder van ons Volksleven, door R. VAN DER LINDEN, 1968, 32 blz. (op kunstdrukpapier), avec un résumé en français. 2e druk, Prijs : 70 F (leden 50 F).
28. Catalogus Tentoonst. 125 jaar Gentse Feesten, juli-augustus 1968, 44 blz. Prijs: 50 F.
29. Kindergezang uit Zwijnaarde. Dr. L. GELBER. Prijs : 40 F leden (60 F niet-leden).
30. Jan de Lichte. Gerard SIMONS. 32 blz. Prijs : 35 F leden (50 F niet-leden).

Elk bedrag vooraf storten op postrekening nr. 969.46, Bond Oostvl. Volkskundigen, Gent. Voor het buitenland + 10 F portikosten.

UITVERKOCHT zijn thans : Herdenkingsalbum Alf. de Cock — Het Stroodekkersbedrijf door Cl. Trefois — Lodewijk De Vriese Bibliografische studie — De Plattegrondsvormen van z.g. « Frankische Boerderijtypen en hun geografische Verspreiding in ons Land, door Cl. Trefois — De Draak van het Belfort van Gent in de Folklore, door Cl. Trefois — De Tinnepotgieterij te Gent door J. Boes — Galerij van Gentsche Typen door E. Andelhof —

(Zie derde bladzijde van de kaft)

OOSTVLAAMSCHE ZANTEN

ALGEMEEN TWEEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT VOOR VOLKSKUNDE
 ORGAAN VAN DE KONINKLIJKE BOND DER OOSTVLAAMSE
 VOLKSKUNDIGEN EN VAN ZIJN DIENST VOOR
 VOLKSKUNDIGE ENQUETES IN VLAANDEREN

Redaktie : Lic. Renaat van der Linden, Godveerdegemstraat 15, Zottegem
 Redactieleden : Lic. Marcel Daem, Dr. René Haeseryn, Maurits Broeckhove.
 Ruil en Recensiedienst : Dr. Haeseryn, Bibliotheek, Kraanlei 41, Gent.

Alle stortingen op postrekening nr. 969.46, Bond Oostvlaamse Volkskundigen, Gent.

INHOUD

F. COURTEAUX & R. VAN DER LINDEN : Sint-Nikolaas, patroon der winkeliers te Aalst, een burcht van St.-Maarten	86
N. DOSSCHE : Opzoekingen i.v.m. de vlasteelt in St.-Blasius-Boekel en Elst, aan de hand van zeven vragen	102
B. DEMETTER : De taal in het mandenmakersbedrijf te Zingem	106
R. VAN DER LINDEN : Volkskunde en film : Onze-Lieve-Vrouw der Vissen	120
BONDSNIEUWS : In memoriam de Heer Edouard ROBIETTE. G. Weze	116

BOEKBESPREKING

Lea Peeters : Nederlandse Volkskundige Bibliografie. Systematische Registers en Tijdschriften, Reekswerken en Gelegenheidsuitgaven. Deel VI. Eigen Schoon en de Brabander. Renaat van der Linden	127
Renaat van der Linden : Nederlandse Volkskundige Bibliografie. Deel VII. Oostvlaamse Zanten. R. Haeseryn	129

DIENST VOOR VOLKSKUNDIGE ENQUETES IN VLAANDEREN

Dr. L. GELBER : Gezongen Vlaamse kinderspelen. Oud en nieuw	130
---	-----

Oostvlaamse Zanten wordt uitgegeven met steun van v.z.w.
 Noordstarfonds, Gent.

SINT-NIKOLAAS, PATROON DER WINKELIERS TE AALST, EEN BURCHT VAN SINT-MAARTEN

Op vijf en zes december viert men haast doorheen het hele land Sint-Nikolaas, de kindervriend. Op enkele plaatsen blijven Sinter-Greef, maar vooral Sint-Maarten een specifieke plaats innemen.

Zijgevel van de Sint-Martinuskerk
Drukplaat Federatie voor Toerisme, Gent.

Aalst en de onmiddellijke omgeving behoren tot de harde kern waar Martinus troont als kindervriend, waar de kinderen op de vooravond van elf november hun korf en bord of hun teljoor zetten, waar de heilige met een helikopter of met een trein of te paard aankomt om geschenken uit te delen. Menige vereniging viert in het begin van november een St.-Maartenfeest. De h. Martinus is trouwens de beschermheilige van de stad en tevens patroon van de oudste parochiekerk.

Tot in 1901 troonde boven het hoofdaltaar een groot schilderij «*Sint-Maarten wekt een dode op*». Op de doodkist lezen wij: Godfried Maes - 1687⁽¹⁾. Het kleurige doek, nu elders opgehangen in de kerk, werd beheerst door een hû-

ten ruitersstandbeeld van de heilige met de twee bedelaars, gebeeldhouwd door de Antwerpenaar Jan-Baptist De Vree in 1683⁽²⁾. Doek en beeld brachten door hun ongewone afmetingen een harmonische vulling van de wijde koorruimte: een indrukwekkend geheel! Door hun verwijdering echter komt voortaan het lijnenspel van de sierlijke ogieven tot zijn volle recht. Het is beslist een architecturale verrijking voor de bidplaats, al verloor het hoofdaltaar hierdoor de belangrijkste attributen van zijn schutspatroon.

Een gelukkig toeval is het dat 11 november de herdenkingsdag geworden is van de wapenstilstand 1918, viering die gepaard gaat met een drukke jaarmarkt waar «*Sintemerten*» de kleuterhandjes van op zijn troon komt vullen.

(1) Maes °Antwerpen 1649-†1700, leerling van Rubens.

(2) nu in het oudheidkundig museum te Aalst.

Ondanks dit alles, ondanks de velen die naar de volkse heilige genoemd worden⁽³⁾, heeft zijn rivaal hier een kapel met altaar in onze kerk waar de winkeliers, samen met behangers, garnierders en groentehandelaars jaarlijks op de maandag na zes december hun patroon St.-Niklaas vieren. Hoe komt dat? Er is echter nog meer : boven het Klaasaltaar tronen die grote beelden : « St.-Nicolaes, St.-Jan Bap-ta en St.-Ambrosius ». Nogmaals : waarom? De verklaring vindt u hier.

WINKELIERS EN KRAMERS.

Winkeliers, kooplui en brouwers die uithangborden plaatsten aan de voorgevel van hun woning of koopwaar voor hun venster uitstalden, waren verplicht « *venstergeld* » te betalen.

Het valt niet gemakkelijk de verste datum voor de broederschap en de nering « *der veynsteriers* » te achterhalen. Zoals menige andere nering zal die van St.-Niklaas, « de vensterye » uit een broederschap ontstaan zijn.

Wij weten dat de winkeliers in 1443 mede opstapten in de ommegang van het H. Sakrament⁽⁴⁾. Het jaargetijdenboek van de H. Geestdis te Aalst, vernieuwd in 1477, vermeldt dat in de vorige kerk een altaar aan St.-Niklaas toegewijd was⁽⁵⁾, Terecht mogen wij besluiten dat vóór het midden van de 15de eeuw hier een « konfrerie » van deze heilige bestond.

De winkeliers bezaten een « *Ros Beyaert* » dat de gezellen van de Kattestraat in de processies van 1519, 1520 en 1521 droegen en dat na de ommegang gestald werd in de « Blauwe Toren » bij de Zoutstraatpoort (nu Zonnestraat). Later werd het ondergebracht in het « Engienhuus » op de Veemarkt (nu Hopmarkt), naast de « pillerijn ofte scandpael ». Gedurende de 17de eeuw verbleef het ros in een schuur van het Karmelietenklooster. Het was wel degelijk het bezit van de mannen van St.-Niklaas, want in 1661 betaalden ze iemand om « tros Beyaert ghedraegen thebbende uyt den blauwen torre tot int clooster van de Carmelieten deser stede », in hetzelfde jaar lieten ze het paard herstellen door twee schrijnwerkers en het opnieuw schilderen.⁽⁶⁾

VAN BROEDERSCHAP TOT NERING.

Uit de broederschap groeide een nering. Dit zou gebeurd zijn in 1618 volgens een « *Register van deliberatiën van de neiringen van St Nicolaus van haere belangen ende jaerlijksche rekeningen van de eerste jaeren van haere institutie 1618* ». ⁽⁷⁾

Pas in 1698 ontvingen de winkeliers « *gezegd St. Nicolaus neiringe, en van ouds de vensterye,* » hun statuten van de « *heer ende weth der stad Aalst* »; deze werden hetzelfde jaar « *geconfirmeert* » door syne Majesteyt Karel den zesden van

(3) Martens, Maertens. Mertens, Meert. Let even op het aantal van deze namen in kiezerslijsten en telefoonboek.

(4) VAN NUFFEL, Petrus : De omgang met het Allerheiligste te Aalst, 1922, 23. -

(5) idem, 14.

(6) DE POTTER, Fr. & BROECKAERT, J. : Geschiedenis der stad Aalst, Gent 1875 III, 185.

(7) DE POTTER, Fr. & BROECKAERT, J. : Geschiedenis der stad Aalst, Gent 1876, IV, 431.

« glorieuse memorie ». Burgemeester en Schepenen stelden vier « *geswoorne* » aan : een deken, twee meesters en een boekhouder.⁽⁸⁾

Wie tot deze nering behoorde, mocht binnen de stad en het schependom van Aalst een « *lakensnijderswinkel* » houden, met verkoop van « *syde ende alle speciën passementen, als ook gaerne en zyde fabriquen, kraemeryen ende meirseryen.* »

Onder deze nering « *schuylde* » al wie zich bezig hield met « *geweven materiën* » of die « *specerijen of vette waeren verkocht, zoo in 't drooge als natte maete ofte gewigte* ». Eveneens alle klee-, kous- en sokmakers en de verkopers van « *kaussens, socken, gebreyde en ongebreide, ook lijven en desgelijks* ». Bij hen kon men ook bekomen « *wasse en roete keirsen, flambeeuwen, fakkels of tortsen, honing, zeem of diergelijke, emmers al 't gene verkogt wordt, 't zij bij der elle ofte gewigte* ».

De samenstelling van bepaalde spijzen werd nauwkeurig onderzocht, de kwaliteit van mostaard, peper, saffraan, zout speciaal nagegaan. Zelfs bestond er een bijzondere keure voor mostaardproevers en zoutkeurders. Het zout dat een grote rol speelde in de voedingseconomie, werd in de middeleeuwen verkocht op wagens in de Zoutstraat.⁽⁹⁾

Om aanvaard te worden in de nering moest men minstens 15 jaar oud zijn. Wie binnen de stad geboren was, betaalde zes gulden als inkomgeld, twee gulden zestien stuivers aan de meester en aan de knaap. Een vreemdeling betaalde dertig g + drie g twaalf st. Trouwde hij met een Aalsterse, dan bekwam hij zes g vermindering.

Wie fruit verhandelde, betaalde de helft van voornoemde som, evenals verkopers van klaver-, lochting- en ander hovenierszaad.

Hoedemakers en zeeldraaiers, verkopers van buspoeder en schietlood of van « *kleine nagelen tot latijzer inclus* » betaalden eveneens « *half recht* ».

Bij dekreet van 7 okt. 1735 betaalde ieder «suppost» jaarlijks zes stuivers voor het onderhoud van het altaar, de waskaarsen, de goddelijke diensten alsook voor de nering.

VAN SINT-JANS- NAAR SINT-NIKLAASKAPEL.

In 1480-81 begon de opbouw van een grotere, de huidige laat-gotische kerk van St.-Martinus.⁽¹⁰⁾

Een van de kranskapellen werd in 1509 toegewezen aan het « *Lyneweversambacht* ». Toch behield Jonkheer van Immerseel, burchtgraaf van Aalst en markgraaf van Antwerpen, het recht deze kapel te gebruiken als begraafplaats voor hem en voor zijn familie : zijn afstammelingen mochten hun wapenschilden plaatsen in de « *veynsteren* ».

Was hiermee de nieuwbouw van de St.-Janskapel klaar, volledig afgewerkt was ze nog niet. De linnenwevers kregen opdracht er een beeld te plaatsen van de h. Ambrosius, de ramen te voorzien van ongekleurd glas en het altaar te versieren ter ere van « *mijnheere St-Jan en St-Ambrosius, haerlieder patronen* ».

(8) idem. IV, 422 en 423.

(9) idem., Gent 1874, II, 316 en 317.

(10) REYNAERT, Jos, deken van Aalst : De Sint-Martenskerk te Aalst. Gent, 1941.

Aan dit bevel werd voldaan in 1515.⁽¹¹⁾

Evenals Cornelius werd Jan-Baptist aangeroepen tegen vallende ziekte. Hier volgt de legende in 't kort. Jan de Doper wou volstrekt weten wat de donder was; eerst weigerde God op zijn verzoek in te gaan, maar ten slotte zwichtte hij voor het aandringen van zijn vriend. Toen Jan echter de bliksem zag flitsen en de donder hoorde rommelen was hij zo verblind en verschrikt dat hij op de grond viel: vandaar "vallende ziekte", "mal caduc".

Vooraf de Duitsers namen hun toevlucht tot St.-Jan. Bij ons gebeurde dit eveneens op vele plaatsen, o.a. te Hemelveerdegem en te Kachtem. Kippen, konijnen, duiven, schapen, varkenskoppen, stukken vlees, boter, enz. werden geofferd. De geofferde kip kocht men terug en nam ze mee om ze als pelgrim bij het andere vee te laten lopen tot ze een natuurlijke dood stierf. Dan zorgde men ten spoedigste voor een nieuwe "pilgrim". Te Hemelveerdegem wordt nog gezegd met een reliek, geborgen in een houten hoofd dat het afgehakte hoofd van St.-Jan verbeeldt.

Gedurende twee eeuwen bleef de kapel van St.-Jan in het bezit van de lijnwaadwevers. Dan lieten ze hun bidplaats over aan de nering van St.-Niklaas. Een kijkje in de toenmalige economie maakt het ons duidelijk. Op het einde van de 15de eeuw was « *de neringhe van der draperye twelcke hier een principael lot plochte te zijne zeer ondercomen ende ghedeclineert* ». De wolwevers werden opgevolgd door de linnenwevers die hun eerste keure ontvingen in 1499. Op de avond vóór St.-Jan mochten ze niet weven. Hun patroon was Ambrosius. Maar ook dit ambacht zou bloei en verval kennen: reeds in het midden van de 17de eeuw werd het altaar van St.-Jan ook geheten « *den auttear van St.-Niclaes* », een bewijs dat het met de vlasnijverheid bergaf ging, ook al maakten sedert 1651 de rietvlechters en de kamslagers deel uit van de nering der vlasbewerders.⁽¹²⁾

EEN EIGEN ALTAAR.

Gedurende de 17de eeuw — en misschien nog vroeger — deelden winkeliers en kramers de kapel van de h. Dorothea met de « boerkozen », de groentekwekers.

Op 11 sept. 1712 echter verzocht de « *Sinte Nicolaes neeringhe den auttear van Sinte Jan, neffen den gounen van de alderh. maeght ende moeder Godts Maria* » te mogen gebruiken mits « *voors. aultaer ende capelle in staet te bringhen* ». Duidelijk blijkt hieruit dat de lijnwaadwevers niet meer bij machte waren in te staan voor het onderhoud van hun altaar. De kramers stonden financieel heel wat sterker, trouwens, toen ze het altaar van de h. Dorothea verlieten, schonken de hoveniers hun hiervoor 500 gulden!

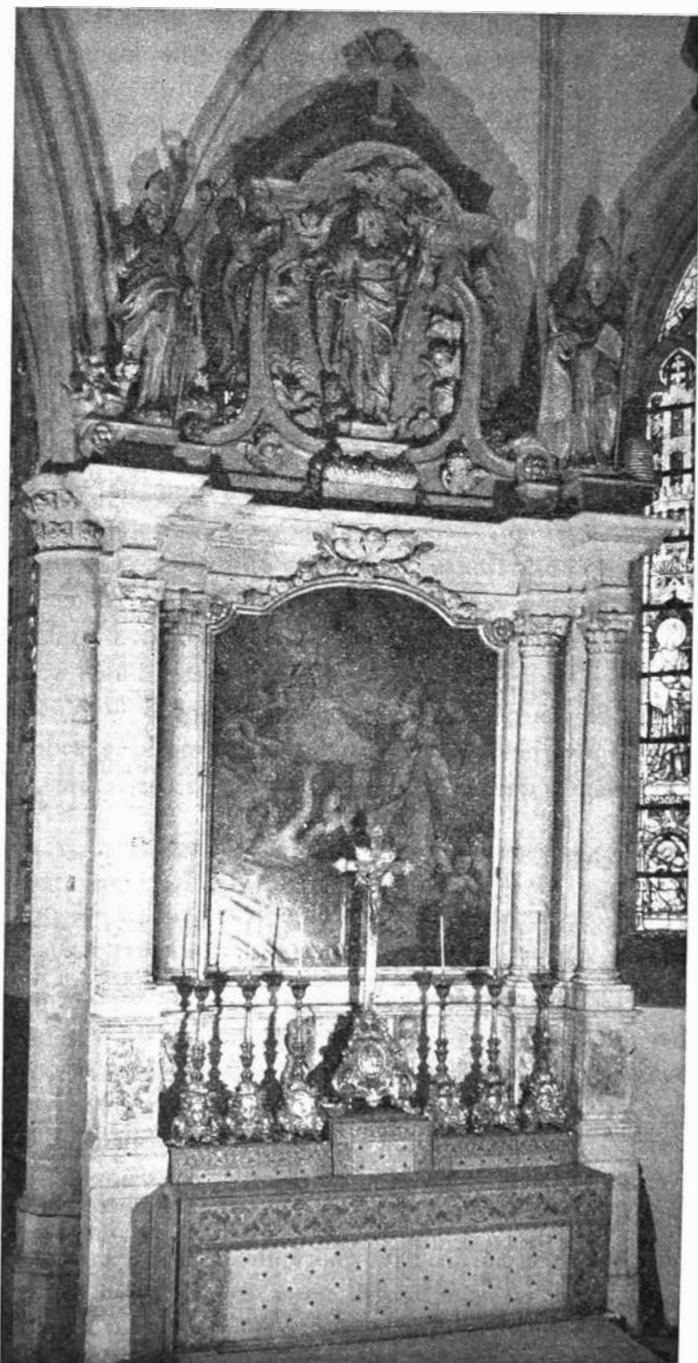
Op 7 februari 1713 werden in tegenwoordigheid van de dekens en meesters van beide neringen enerzijds en van burgemeester en schepenen anderzijds de voorwaarden van overname vastgesteld.⁽¹³⁾

De winkeliers zullen een nieuw altaar in marmer oprichten waarop het beeld van Ambrosius, patroon van de linnenwevers, zal prijken. Tegen betaling van drie gulden 's jaars blijven ze het recht behouden een mis te laten opdragen op de

(11) DE POTTER, Fr. & BROECKAERT, J.: Geschiedenis der stad Aalst. Gent, 1875, III, 195 tot 198.

(12) DE POTTER, Fr. & BROECKAERT, J.: Geschiedenis der stad Aalst. Gent 1874, II, 262 tot 278.

(13) VAN NUFFEL, P.: Het altaar van Sint-Nikolaas in de Hoofdkerk van Aalst 1712-1717. Aalst, 1930, 1-12.

Copyright A.C.L. Brussel

Het altaar van de straalkapel bevat bovenaan de beelden van St.-Nikolaas, St.-Jan en St.-Ambrosius. Het schilderij verbeeldt de vernieling van afgodsbeelden. Het kruis en de kandelaars tonen het beeld en een aanroeping van de kindereilige. Op de voet van de zuilen bemerkt u een mortier en een weegschaal. De ikonografie van St.-Nikolaas bevat er velerlei voorstellingen.

feestdag van Ambrosius, d.i. daags na Beloken Pasen, alsook een requiemmis de volgende dag. Hiervoor moeten de winkeliers de nodige ornamenten en het was leveren. Voortaan wordt « *het sittinghe in 't ghemeyn* » gebruikt en vallen « *alle voordere reparatie van aultaer, vloer ende glaesen ten laste van de neeringhe van S-te Nicolaes* ».

HET HUIDIG ALTAAR.

De winkeliers lieten er geen gras over groeien : op 7 febr. 1713 wordt de overname van de kapel ondertekend. Op 15 maart gaan ze een lening aan waarna een nauwkeurige beschrijving van het nieuw altaar wordt opgesteld en een kontrakt van uitvoering voorgelegd; nog hetzelfde jaar willen ze hun patroon vieren op zijn feestdag in de vernieuwde neringkapel!

Als beeldhouwer kenden ze de Antwerpenaar Jan-Bapt. De Vree die reeds vroeger het ruitersandbeeld van St-Martinus sneed. Daarom wendden ze zich tot hem met hun eisen : het altaar moest van onder tot boven opgetrokken worden in Genuees marmere, alleen de beelden van St.- Nikolaas, St.-Jan en St.-Ambrosius mochten uitgevoerd worden in « *goeden drooghen lindenhaute* ». Hiervoor ontving De Vree 4.000 gulden.

Ondanks de bloei van de « *vensterye* » ging dit toch hun krachten te boven : ze waren verplicht een lening aan te gaan van 2.000 gulden à 5%; om de intrest te delgen moesten ze het inkomgeld verhogen. Deze maatregel gold zowel voor de eigen poorters als voor de halfvrijen. Vreemdelingen die met een Aalsterse trouwden, betaalden voortaan een toetreding die gemiddeld één derde hoger lag dan vroeger. Dit besluit werd gepubliceerd « *ten bretesque* », d.i. van op het gebiedhuis de 10 juni 1717.⁽¹⁴⁾

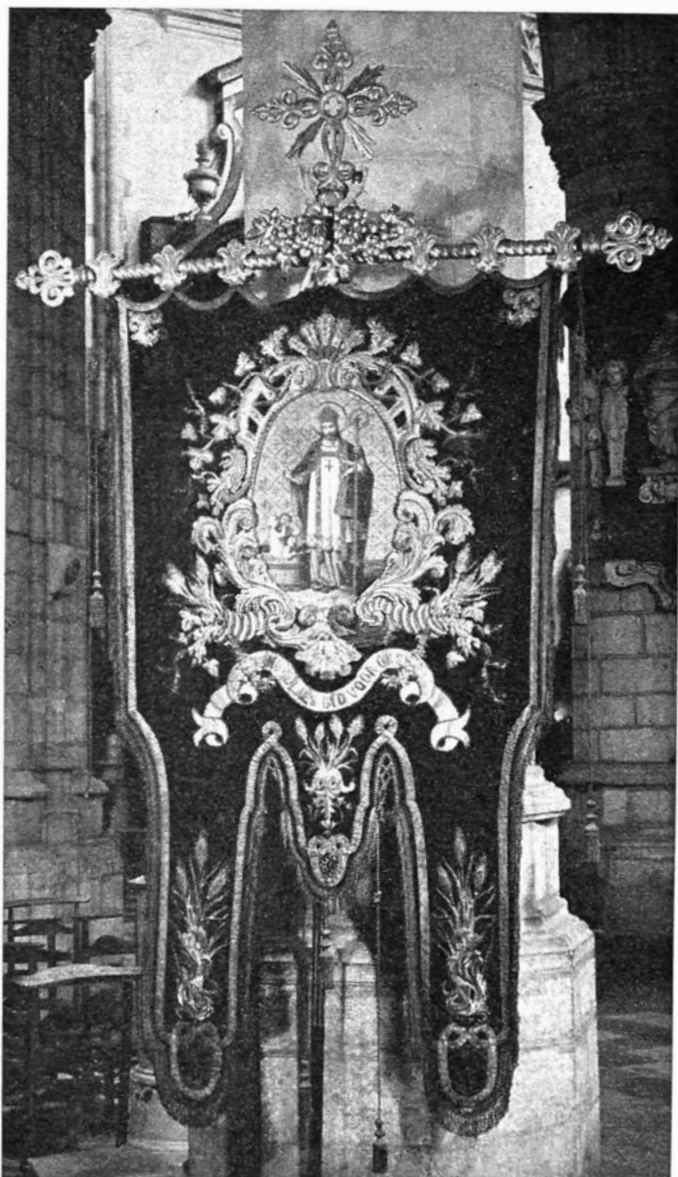
Wanneer de winkeliers in 1758 een marmere kommuniebank aankochten die een ridder van het Gulden Vlies eens aan de Karmelieten schonk — het ordeteken met de lamsvacht staat erop uitgebeeld — en wanneer ze in 1770 de muren lieten bekleden met witte marmereplaten, beschikte de nering over een rijke en kunstvolle bidplaats, wellicht de mooiste kapel die wij nu nog in de kerk van St.-Martinus kunnen bewonderen.⁽¹⁵⁾

Van minder waarde is het schilderij : « *Bisschop Nikolaas van Myra verbrijzelt de afgodsbeelden door een teken van zijn hand.* » Het werk is van de hand van J.B. van Volxum (Gent 1679-†1732), specialist in het schilderen van zegebogen, bloemen en vruchtenslingers; zijn koloriet is flets, toch is de uitbeelding niet gespeend van humor : terwijl de kerkdienaar met vertrokken mond de heilige het gewijd water aanbiedt, strekt hij de arm om zijn kaalkop te beschermen tegen de neervallende stenen...⁽¹⁶⁾.

(14) naar het Frans *bretèche* of *bretesse* : pui, erker.

(15) VAN NUFFEL, P. : *Alostum Religiosum* — Aalst 1911, 59 tot 63.

(16) VAN NUFFEL, P. : *De schilderijen van de St-Maartenskerk te Aalst.* Aalst 1935.

Het vaandel van de Sint-Nikolaasgilde.

Copyright A.C.L. Brussel.

Een vlag is immer een symbool!

Elke konfrerie en gilde die zich respecteert, beschikt over een vlag. Zij illustreert niet alleen de legende van de drie knapen, door een slager gedood, in stukken gehakt, in een zoutkuip gestopt en verrezen door de tussenkomst van de heilige kindervriend. De waarde van de heilige wordt scherp beklemtoond :

Sint-Nikolaas, patroon van de winkeliers!

Reeds vroeger konden wij vaststellen dat winkeliers en kramers beschikten over een welgevulde geldkist. Jammer genoeg wisten de Franssen dit ook : in 1794 diende ieder ambacht 50 gulden te betalen als oorlogsbelasting. De nering van Sint-Niklaas diende echter 200 gulden neer te tellen.

Vormden commerciële en godsdienstige factoren de hoofdzaak? Het onderzoek daarvan valt niet binnen het bestek van deze bijdrage. Verdedigen van materiële belangen hoort er zeker bij, als we letten op een smeekschrift van 1774 waar oneerlijke concurrentie door de verkoop van lijnwaad, doeken, gaas en dergelijke aangeklaagd werd, waar de aankomst van vreemde kooplui in de stad moest ter kennis gebracht worden aan de deken der nering en dies meer. De hele tekst vindt u in bijlage.

Verdwenen de commerciële drijfveren door de Franse revolutie en trad sindsdien alleen een religieuze faktor op de voorgrond? De titels in een relaas van 1820 stippen aan : proost, deken, capellemeester, proviseurs, tesorier, griffier, archiviste, cnaepe.⁽¹⁷⁾

LEVEN EN STREVEN VAN DE GILDE IN DEZE EEUW

In november 1911 meldt *de broederschap van den h. Nikolaas* dat ze op zes december de feestdag van de patroon viert. De eeuwenoude, vrije nering die vroeger zo schitterend bloeide, aangezien ze « al de neringdoeners en winkeliers behelsde » is vervallen. Het bestuur wenst een heropbloei en wendt zich tot « de goede ingezetenen en de neringdoeners ». De bijdrage bedraagt één frank per jaar. Daarvoor wordt een plechtige mis en een plechtig lof opgedragen op de feestdag van de heilige, ten tweede een requiemmis voor de afgestorven leden op de dag na de feestdag, ten derde een mis bij de dood van een lid. Het bestuur zal een geldomhaler zenden met het kwijtschrift van het jaar 1912 en rekest op een goed onthaal. Het slot van de omzendbrief klinkt konventioneel en statig :

(17) Op het stadsarchief te Aalst berusten volgende bescheiden :

1. Rekeningen van de « Neringhe van St Nicolaes » 1623-1647.
2. Notitieboek van de St-Nikolaasnering 1735-1747.
3. Resolutie Boecke raeckende Ste Nicolaes neiringe der stad Aelst begonst prima juny 1754 tot meerte 1789.
4. Ontfanck boek neiring St Nicolaas met den jaer 1759 ende eyndigende met den jaere 1798.
5. Briefwisseling 1774-1790.

Deze bevat op datum van « 24 meerte 1789 » een belangrijk gegeven :

« Inventaris die bij desen maeckt ende overgeeft Laurentius vanden Hauwe in syne qualiteyt als deken van ste nicolaes neiringe binnen de stad Aelst, dit van het gene dese neiringe is raeckende so volgt : Eerst 1 registerboeck beginnende 1550, als vooren 1 beginnende 1598, etc ».

In 1789 was het archief nog volledig. De gegevens nopens de eerste driekwart eeuw ontbreken thans, zodat we niet rechtstreeks de statuten van de gilde kunnen omlijnen.

Met onzen rechtzinnigen dank, bieden wij U, M , de verzekering onzer ware hoogachting.

Het Bestuur der Broederschap van den H. Nikolaas :

De Proost,

E. H. VAN CROMPHOUT.

De Voorzitter,

E. VAN DER GUCHT.

De Schrijver-Schatbewaarder,

J. ARYS.

De Erevoorzitter,

V. MONFILS.

De Ondervoorzitter,

J. GHYSSELEN.

Leden : J. De Vos, J. Delafortrie, A. De Valkeneer, O. Jouret, A. Roggeman, H. De Vos, P. De Paepe, P. De Brauw, L. Van Cauwenbergh.

Hier is spraak van een broederschap en van een eeuwenoude nering. De klemtoon ligt slechts op religieuze elementen. De titulatuur is alledaags.

Zou de omzendbrief een wijziging of nieuw leven brengen? Alleszins niet op korte termijn. De huidige hoofdman die « deken » heet, de Heer Jos. Appelmans, zorgde er niet alleen voor, dat talrijke winkeliers bij de Gilde aansloten, maar tevens, dat andere groepen Sint-Nikolaas als patroon erkenden. Door zijn toedoen sluit in 1927 « de Gilde van de Tapissiers-garnierders » bij hen aan, en in 1941 de leden van het syndikaat der groentehandelaars door de Heer Leo De Winter, zodat de Sint-Nikolaasgilde (zoals men thans leest op de spijkskaart bij het jaarlijkse feestmaal) op dit ogenblik meer dan vijfhonderd leden telt!

Op de maandag na zes december beleven de winkeliers, tapissiers en garnierders en groentehandelaars hun specifiek feest. In de loop van de zondagnamiddag heeft de beiaardier vrolijke deuntjes in het stadscentrum laten weergalmen, om hun feest een eerste luister bij te zetten. Dit gebruik dateert klaarblijkelijk reeds van in het midden van vorige eeuw, of van vroeger wellicht.

In de kerk is voor één keer de kooromgang achter het hoofdaltaar niet vrij. Vóór de zijkapel, toegewijd aan Sint-Nikolaas staan talrijke stoelen opgesteld, en ook in de kleine ruimte binnen de kapel, want meer dan driehonderd leden van de Gilde wonen om tien uur de mis bij. Het betreft een plechtige mis, want de deken of proost draagt ze op en twee geestelijken assisteren.

Tijdens de mis gaat een lid van de Gilde rond met de schotel, en na de dienst zegent de proost met de relikwie van Sint-Nikolaas. Op basis van een oude traditie is het geld van de schotel of omhaling en van de zegen bestemd voor de kas van de Gilde. Ook in andere lokaliteiten bestaat nog het gebruik om een mis ter ere van Sint-Nikolaas op te dragen, o.a. in Oudenaarde in de St.-Walburgakerk, waar de slaggers op zes december een mis aan het altaar van hun patroonheilige bijwonen.

Na de mis geschiedt een plechtige tocht langs de koorgang en de zijbeuken. Voorop schrijden misdienaars met brandende kaarsen op kandelaars, dan de «suisse» of kerkbaljuw, een vaandrig met het uiterst zware vaandel van de Gilde, de priesters, vier leden die het houten beeld van de patroon op een draagbaar torsen, en alle leden met een flambeeuw in de hand. Het betreft een indrukwekkende stoet van

lieden die zich gebonden weten, na een jaar van zorgen en zwoegen, in een feest rond hun beschermheilige. In het begin van onze eeuw waren alle feestvierders zelfs in habijt uitgedost. Onze nivellerende tijd heeft dit gebruik uitgeschakeld.

Copyright A.C.L. Brussel
Gepolychromeerd beeld van Sint-Nikolaas,
eigendom van de Gilde.

In gewone omstandigheden stipt het voorblad van het menu aan :

F E E S T M A A L
aangeboden
ter gelegenheid
van het naamfeest
van
Sint-Nikolaas
patroon der winkeliers

Tot in 1967 woonden de feestvierders in de namiddag het lof bij. Dit hoort tot het verleden.

Na de feestelijke dag met de mis en een optocht in de kerk, het lekker feestmaal en de fijne drank, gedenkt men de doden. In het hoofdportaal en de twee zijportalen van de St.-Martinuskerk hangen grote uitnodigingen tot het bijwonen van de mis, de dag na het feest.

Na de dienst in de kerk volgt een bezoek aan een herberg en een uitstekend feestmaal, want de winkeliers en kie verstaan de kunst een eetmaal tot een culinair hoogtepunt te laten uitgroeien. Vrouwen worden niet geduld aan het feestmaal, uitzonderlijk alleen de dame van een jubilerend lid. De behangers vieren in een eigen lokaal; daar mogen de vrouwen mee aan tafel zitten. Ter gelegenheid van een jubileum voor een gewoon of bestuurslid past een humoristische rede en een geschenk : een beeld van Sint-Nikolaas. De spijskaart van vorig jaar vermeldde met gouden letters :

Feestmaal

ST. NIKLAASGILDE
50-jarig jubileumfeest
van M. Jozef Appelmans
Deken - Voorzitter
der aloude Gilde
van de H. Nikolaas
9 december 1968

Het doodsprentje van de leden wijst gewoonlijk op hun lidmaatschap van de Gilde. Zo lezen we voor Frans-Jozef Arys overleden op 30 januari 1948, o.a. « *secretaris-schatbewaarder der Gilde van den heiligen Nikolaas van Aalst* ».

Alfons Van de Sype kreeg bij zijn jubileum van vijftienvijftigjarig dekenaat een Sint-Nikolaasbeeld, waar aan het voetstuk de hulde ingegrift was :

H. NIKOLAASGILDE AALST AAN ALFONS VAN DE SYPE DEKEN 1923-1948

De puike verslagboeken van de laatste decennia, in het bezit van deken Jos. Appelmans, Korte Zoutstraat 5, Aalst wijzen op vele dergelijke getuigenissen van de St.-Nikolaasgilde in Aalsterse families.

Het bestuur van de Gilde roemt er op, dat het waardevol altaar van St.-Nikolaas in een straalkapel van de St.-Martinuskerk haar eigendom is. Het voegt, dat we dit bezit en de omgeving beschouwen.

SINT-NIKOLAAS IN DE SINT-MARTINUSKERK

De straalkapel omvat in het kader van de St.-Nikolaasikonografie niet alleen een merkwaardig altaar, maar tevens twee waardevolle glasramen en een oude standaard, met gouddraad doorweven.

Het altaar is reeds behandeld bij de ontwikkeling van broederschap tot nering.

Het eerste glasraam naast de altaar stelt drie heiligen voor : Elisabeth van Portugal, Nikolaas en Hubertus. Sint-Nikolaas troont in het midden, houdt in de rechterhand de staf en in de linker een boek waarop drie gouden ballen rusten. Aan zijn voet bevindt zich het pekelt met de drie kinderen. Geen enkel aanduiding wijst op de naam van de glazenier of van de schenker.

Het tweede glasraam toont legendarische taferelen. Bovenaan beschouwt men het lossen van een schip. Een man draagt een zak graan. Vier volwassenen en een kind staan in de buurt. Op de achtergrond ligt het schip. De tekst onderaan : *alwie aan een dezer kleinen slechts een beker water te drinken geeft, die zal zijn loon niet missen.* Het toneel onderaan verbeeldt de legende van de drie generaals

die zien hoe drie onschuldigen op het punt staan veroordeeld te worden. Sint Nikolaas rukt het zwaard uit de hand van de beul. Bij het beeld sluit de tekst aan : *wilt gij volmaakt zijn, ga verkopen wat gij bezit en geeft het aan de armen.* De glazenier vermeldt de milde schenker : *dono dedit in honorem S^{ti} Nicolai As Van den Sype. Anno 1938.* In de top zijn de beginletters S (anctus) N (icolaus) verstrengeld.

De beginletters van de heilige S(int) N(ikolaas) met de attributen : mijter en staf.

De taferelen op het schilderij en in de glasramen houden verband met legenden uit het leven van Sint-Nikolaas.

Het lossen van een schip herinnert aan de redding van de inwoners van Myra van de hongersnood. Nikolaas begaf zich naar schippers in een haven en vroeg hun om een gedeelte van de lading af te staan. Ze weigerden en verklaarden, dat de lading nauw-

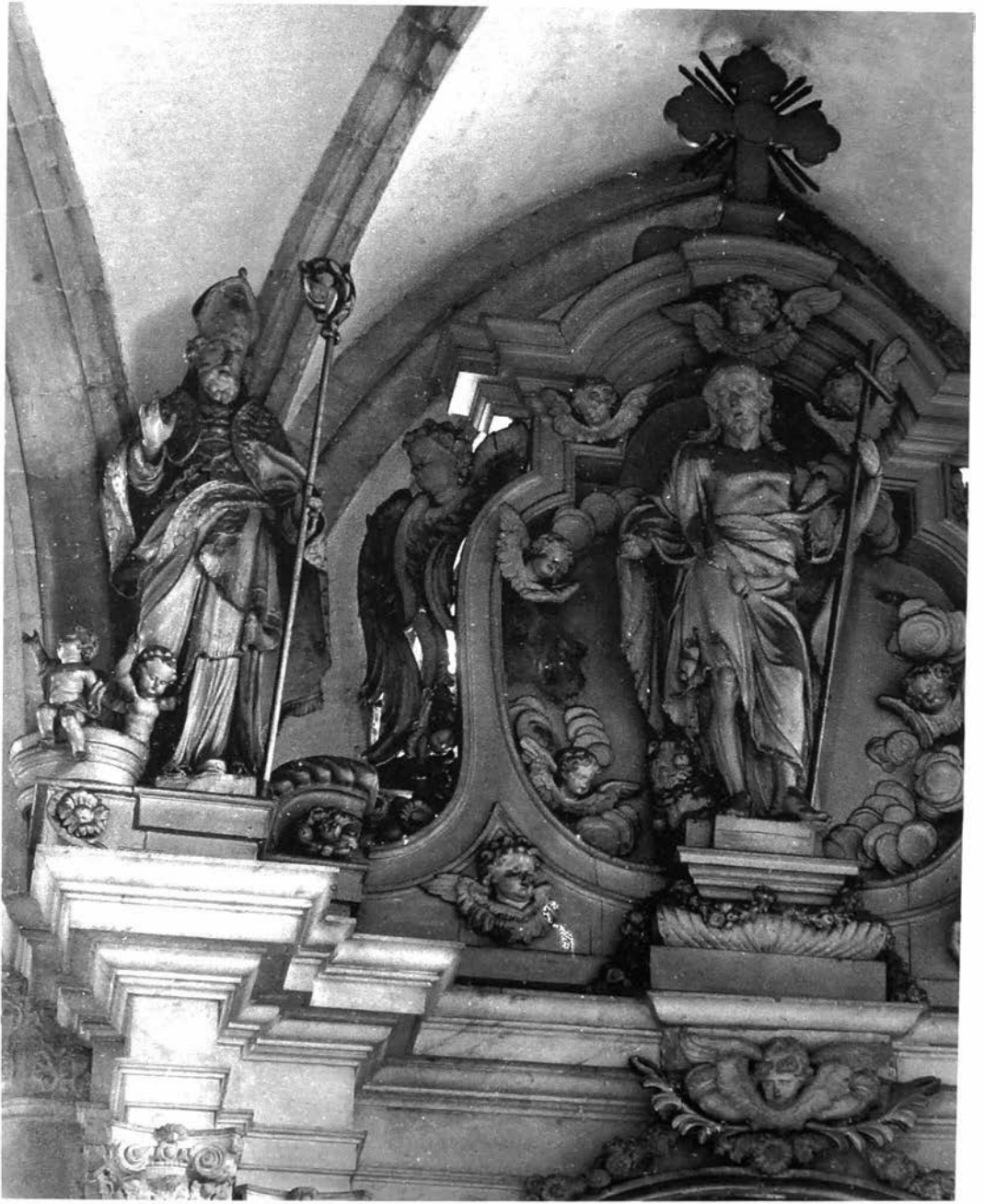

Boven:
 St. Niklaas bestrijdt
 de hongersnood.
 Onder:
 St. Niklaas redt
 onschuldigen.

Vaandel van de broederschap 1855 .
Processiebeeld van de patroon.
Een van de 6 koperen kandelaars 1859.

Altaar van St.Nikolaas- Détail
links St.Nikolaas, rechts St.Jan.

keurig gewogen was. De heilige verzekerde hun, dat er geen gevaar dreigde en beval een deel van de lading af te staan. En toen ze op de plaats van bestemming hun schip losten, ontbrak er geen zier aan het gewicht. Een andere keer heerste opnieuw hongersnood. De bisschop verscheen aan schippers die naar Konstantinopel voeren en kocht de lading. De duivel spoorde de schippers aan bedrog te plegen. Ze zouden niet naar Myra trekken. Sint-Nikolaas ontketende dadelijk een storm die pas bedaarde, toen de schepen de weg naar Myra namen. Nog een andere keer dreigde er honger. Een schipper wou de haven verlaten. De bisschop stopte drie goudstukken in de hand van de zeebonk om hem te vermanen, dat hij daar het graan moest verkopen. De deur van de kamer was stevig gesloten en toen de man wakker werd, besepte hij door de goudstukken, dat een heilige hem het bevel gegeven had. Verscheidene legenden sluiten aldus aan bij het lossen van een boot.

Het gegeven van de drie generaals wijst op een legende in verband met keizer Konstantijn. De keizer had drie generaals naar het gebied van Sint-Nikolaas gestuurd om er een opstand te dempen. Zij zagen daar, hoe de bisschop drie onschuldig veroordeelden redde. Bij hun terugkeer in Rome werden ook zij onrechtvaardig aangeklaagd. Zij aanriepen de heilige bisschop en hij redde ook hen.

De voorstelling van de heilige met een boek en drie gouden ballen of bollen lijkt bij een oppervlakkige beschouwing een wonder gegeven. De legende verstrekt een verklaring voor deze attributen. De drie bollen verbeelden volgens sommige interpretaties de drie goudklompen of met goud gevulde beurzen die de drie arme meisjes kregen, of drie broden in herinnering aan de met tarwe geladen schepen, of drie appels als aanknopingspunt bij het schenken van appels aan brave kinderen.

Na en naast deze ikonografische verklaring krijgen we twee kunstwerken : een houten beeld van de patroon met de tobbe en drie kinderen, honderdenvijf centimeter hoog dat in de tocht rond de kerk na de jaarlijkse plechtige mis rondgedragen wordt. Het stamt uit de achttiende eeuw. Vroeger berustte het bij de penningmeester of de deken van de gilde. Thans bevindt het zich in de sakristie van de kerk. Aan de hoek van de straalkapel is een vaandel bevestigd, dat de eerste maal gedragen werd op zes december 1855. De broederschap kan met recht en reden roemen op dit pronkstuk. Een medaillon in de voorzijde stelt de heilige met de tobbe en de drie kinderen voor, met de aanroeping : *Sint-Nicolaes bid voor ons*. De rugzijde biedt een ongewone voorstelling :

In het middenvlak praat een medaillon met een weegschaal, waarboven links een bischopsstaf en rechts een driepikkel priemen. Het attribuut van de driepikkel daagt slechts uitzonderlijk op.

Een penning uit 1717, van de brouwersgilde te Maastricht, toont St.-Arnoldus, patroon van de brouwers, verkeerdelijk met de kuip en de drie kinderen; links van de heilige bevindt zich een stortmand met een driearmige riek.⁽¹⁸⁾

Vrij grote letters belichten de waarde van de standaard :

Penning van 1717 uit Maastricht.

Sint-Nikolaas, patroon van de winkeliers!

(18) L. MINARD - VAN HOOREBEKE : Noord-Nederlandse gildepenningen. Presentie-kerken armloodjes van de XVe tot de XVIIIe eeuw. Gent, 1878, 185-186.

Een andere faktor bevestigt hier de rijke ikonografie van de kinderheilige. Het voetstuk van het kruis op de altaar toont opnieuw de bisschop met het vat en de drie kinderen, en het voetstuk van de zes koperen kandelaars is opnieuw gemerkt met het borstbeeld van de bisschop en de aanroeping : S. NICOLAE O.P.N.

Copyright A.C.L. Brussel

Onder de zijkolommen van het altaar bevindt zich telkens een mortier met twee stampers en een weegschaal, symbolen of wapen van de handelaars.

Een ander beeld van Sint-Nikolaas met de tobbe en drie kinderen treft men aan in een medaillon van de lambrize-ring, tussen het hoofdportaal en de kapel met de doopvont.

Tussen de twee wereldoorlogen beschikte de gilde in de St.-Martinuskerk nog over een twintigtal stoelen, die op een koperen plaatje de bezitter merkten : *broederschap van de heilige nikolaas*.

Een kapel en twee houten beelden, een groot schilderij, twee glasramen, een standaard, een medaillon, een kruis en zes kandelaars bewijzen overduidelijk, dat de leden van de gilde hun patroon recht laten wedervaren. Elk jaar vierden ze hem in houwe trouwe, plechtig en vroom. Het glasraam van 1938 en de aansluiting van een sterke groep in 1941 tonen aan, dat de eeuwenoude gilde niet statisch, maar dynamisch leeft en streeft.

De Sint-Nikolaaskapel biedt driemaal de uitbeelding van de drie gedode en tot het leven teruggeroepen scholieren. In heel Oost- en West-Europa hebben artiesten dit toneel met de tobbe weergegeven. Meer dan vijftig kerken in Vlaanderen vereren Sint-Nikolaas als hun patroon. Daar treft men dit beeld veelvuldig aan. Andere kerken bewaren kunstwerken in een zijkapel, o.a. de Sint-Sulpitiuskerk te Diest, de Sint-Jakobskerk in Gent, de Sint-Walburgakerk in Oudenaarde, de St.-Pieterskerk in Leuven, om er enkele te citeren.

De legende betreffende het stillen van de hongersnood treft men aan te

Brugge, op een doek van Jan Provost (Bergen 1462- Brugge 1529); te Brussel in de St.-Nikolaaskerk op een medaillon van Jan-Baptist Van der Haeghen, te Florentie in de Reale Galleria antica e moderna een beeltenis van Ambrogio Lorenzetti (†1350), te Rome een doek van Fra Angelico (1387-1455) in de pinakoteek van het Vatikaan, te Tours in de glasramen van de katedraal om enkele van de belangrijkste werken aan te halen.

De legende van de drie generaals die getuige zijn van een onschuldige die op het punt staat onthoofd te worden, heeft ook menig kunstenaar geïnspireerd, de genoemde Jan-Baptist Van der Haeghen, Giottino van Florentië, Fra Angelico, enz.

De voorstelling met het boek en de drie gouden ballen of bollen komt meer voor dan we vermoeden, o.a. op het altaar van Cassiano in het kunsthistorisch museum te Wenen; de kollektie G. Wildenstein te New-York bevat een triptiek van de Vlaamse school die een verzameling heiligen voorstelt, ook St.-Nikolaas met drie bollen in de rechterhand. Een ets van C. Galle toont hem met een staf in de linker- en drie bollen in de rechterhand. In de kollektie Théodore te Rijsel berust een beeldhouwwerk, waar St.-Nikolaas als bisschop in een zetel plaats neemt en in de linkerhand een boek met drie bollen op, vasthoudt. Het beeld stamt uit de verzameling Dr. H. Nowé, Gent.⁽¹⁹⁾ Een doek van Ercole Procaccini in de San Giacomo Maggiorekerk te Bologna toont St.-Nikolaas met drie bollen in de rechterhand, waar hij de meisjes aan de hoede van de goddelijke moeder toevertrouwt. Een doek van Andrea Sabbatini in het nationaal museum te Napels stelt de bisschop voor met drie broden in de rechterhand, als patroon van gevangenen en meisjes. In 1948 gaf E.H. directeur Carpentier een nieuw wapenschild aan het Sint-Nikolaasinstituut te Kortrijk. Het schild bindt attributen van St.-Nikolaas en St.-Augustinus. Kwartier een en vier zijn getooid met drie bezanten van goud, kleine ronde schijven, die wijzen op de sint als helper van ongelukkigen en bedroefden en herinneren aan de beurs met goud voor de arme meisjes.⁽²⁰⁾

De weegschaal op de rugzijde van de vaan en onder de kolommen van het altaar vindt u terug te 's Hertogenbos, als tuig van de apotekers, in het bezit van de koopliedengilde. Te Diest in de St.-Sulpitiuskerk was een glasraam, waarschijnlijk geschonken door het kremersambacht, versierd met allerlei (werk)tuigen, o.a. mortiers, messen, kammen en ... weegschalen.⁽²¹⁾ De kramers van Antwerpen bezaten penningen; een van 1544 en van 1548 is bekend. Beide stellen aan de ene zijde Sint-Nikolaas en aan de andere zijde een weegschaal voor.⁽²²⁾

(19) Zie Kataloog Expositie Gent, 1913, nr. 1201.

(20) Gedenkboek 600 jaar St.-Niklaas, Kortrijk, s.d. (1962), 70-71, met weergaven van het schild.

(21) Inlichtingen verstrekt door stadsarchivaris-konservator Gilbert van der Linden, Diest, waarvoor ik hem nogmaals mijn ware dank betuig.

(22) L. MINARD - VAN HOREBEKE : Brabandsche & Vlaamsche gildepenningen, presentie-, kerk- en armlodjes van de XVe tot de XVIIIe eeuw, Gent, 1879, 10.

Penning van de
Meerseniërs te Antwerpen

De weegschaal treft men aan in de St.-Pieterskerk te Leuven, op de afsluiting van de kapel waar zich het St.-Nikolaasaltaar van de meerseniërs bevindt. Ook in Antwerpen hebben de meerseniërs menigmaal de weegschaal als wapen aangewend, op hun kostbaar tafellinnen, op de mantels van de lijkdragers, op een houten beeldje bij het St.-Nikolaasaltaar in de O.-L.-Vrouwekerk, enz.⁽²³⁾

Gedurende de middeleeuwen bereikte « Nikolaas » een hoge frekwentie in de lijst van de voornamen. In de Aalsterse renteboeken van 1282 tot 1408 behaalt hij de vijfde plaats, in de stadsrekening van 1394-95 staat hij zesde gerangschikt.⁽²⁴⁾

Wordt hij even bedreigd door contestatie en degradatie, dan zullen duizenden familienamen blijven herinneren aan zijn vroegere populariteit: Claes, Claessens, Claser, Claeskens, Claus, Close, Clays, Claeysier, Cools, Colaes, Coolman, Colaert, Coel, Colens, Collyns, Colinet. Het betreft slechts enkele van de talrijke vormen die verwijzen naar aloude patronymica. Samenstellingen zijn eveneens voorhanden. Denken we slechts aan de Brusselse schepen 't Serclaes en aan de Amerikaanse president Nixon: Nics-zoon!

De indrukwekkende straalkapel van de Sint-Nikolaasgilde in de Sint-Martinuskerk te Aalst weerspiegelt een roemrijk verleden en een prachtig heden en vormt een bindteken met vele andere kunstwerken, gilden en broederschappen in andere lokaliteiten.

Fritz COURTEAUX en
Renaat VAN DER LINDEN

BIJLAGE

Smeekschrift van 1774

*Aen haere Majesteyt
die Keijserinne Douariëre
ende Koninghinne Apostololy...*

*Supplierende verthoonen met het alderdiepste respect Deken, ende meesters, mitsgaeders
gesworene van de vrije neiringhe van Ste Nicolaes binnen Uwe Majesteyts stede van Aelst, dat sy
merckelijcke prejuditie sijn leijdende door de publicke venditien de ghene seer dickwiels gebeuren
in de stadt aelst, door den pachter ofte stockhouder den welcken daer inne alleen sijn profijt*

(23) GEUDENS, Edm.: Het Hoofdambacht der Meerseniërs. Godsdienst- en kunstzin. Antwerpen., 1891, 119.

Idem: Het hoofdambacht der meerseniërs. Burgerdeugd I, Antwerpen, 1903, 75, 107.

De vier boeken van Edm. Geudens over « Het hoofdambacht der meerseniërs » bevatten op de titelpagina het wapen van de meerseniërs in tweekleurendruk: de gouden weegschaal op een blauwe achtergrond.

(24) COURTEAUX, Fr.: De Anthroponymie in het Aalsterse gedurende de 14de eeuw. Het Land van Aalst, Aalst, XVII (1965) nr. 1.

vindende daegelijckx occasie soeckt om te vercoopen alle soorten van Lijnwaeten, Doucken, gasen, rollen ofte diergelyckx par Elle, het gene alleenelyck gereserveert is aen die van s' verthoonders neiringe bij octroy van den 9^{en} april 1698, gelijk bij het Extract alhier gevoeght sub N^o i.^o

Sulckdanighe venditien sijn zelfs altijd geweest tegens d'intentie van uwe Majesteijt gelijk comt te blijken bij een Brief aen die van het Magistraet van Dendermonde van den 20.^{en} april 1751. alhier gevoeght sub N.º 2°.

De verthoonders neiringhe komt alnoch groote prejuditie te leyden door dien verscheijde vremde kooplieden van tijdt tot tijdt komende binnen de stadt Aelst, hunne goederen te coop veijlen bedecktelijck met kleijne quantiteijt, tot verdruckinghe van de supposten der sleve neiringe; om waer aen te voorsien, sijn de verthoonders geraeden uwe Majesteijt te bidden de naervolgende artikelen te aggreeren ende bij foorme van Reglement ofte andersints te willen decreetteren.

1°

Dat in de publike venditien binnen de stadt aelst geene goederenen en sullen (mogen verkogt — onleesbaar) worden par Elle, niet meer door gevrey (onleesbaar ...) neiringhe als andere, op pene van Confiscatie van de goederen alsoo par Elle vercocht.

2°

Dat de vremde Cooplieden op hunne inkomste binnen de stadt Aelst, emmers binnen eene uere daer naer, van hunne arrivement sullen moeten kennisse geven aen den Deken deser neiringhe, ende declareeren het huys of te plaetse alwaer sij gelogert sijn, om t' eijnde van den selven Deken te versoecken de permissie tot het doen van de advertentie door den geswooren knaep aen de supposten der gemelde neiringhe, ten fine van aen de selve te vercoopen de goederen ofte coopmanschappen daer van sij voorsien sijn die in sulcken gevalle sal schuldigh sijn te gebeuren in 't gros ofte Coopmans gewijse op pene van de gone contrarie ofte andersints doende te incurreren de Confiscatie van de selve goederen.

De Supplianten om te voorkomen hunne totale Ruine gelijk ook die van de supposten uwe Majesteijt sijn Biddende de voorschreve articulen te willen aggreeren ende decreteren.

T' is De Gratie D^a

F. Warnoot Agt

den 12 Janrij 1774.

BIBLIOGRAFIE

POTTER, Fr. de & BROECKAERT : Geschiedenis der stad Aalst.

Deel II Gent 1874, Voormalige neringen, 316-317.

Deel IV Gent 1876, 422-423 : Winkeliers, gezegd St.-Nicolaesneiringe en van ouds de vensterye.

NUFFEL, P. van : Alostum Religiosum - Aalst 1911, 59-62 : De kapel, het altaar en de nering der Winkeliers : h. Nicolaus.

NUFFEL, P. van : Het altaar van St. Nikolaas in de hoofdkerk van Aalst 1712-1717 (boek van beraadslagingen nr 14), Aalst 1930.

MEISEN, Dr. K. : Nikolauskult und Nikolausbrauch im Abendlande. Düsseldorf, 1931, 558 blz. ill.

SCHUYTER, JAN DE : Sint-Niklaas in de Legende en de Volksgebruiken. « Boekuil » en « Karveel »-uitgave, 1944, 64 blz.

KEYSER, P. DE : Sinter Greef, Sint-Maarten en Sint-Niklaas in Oost-Vlaanderen. Volkskunde, nieuwe reeks 11 (1942) 28-42. Idem : Sinter Greef en een onbekend 17de-eeuwsch lied van den Graaf van Halfvasten. Ibidem 118-127.

BIK, J.P. Pr. : Feest- en Vierdagen in Kerk- en Volksgebruik. Deel I. Velsen, s.d. (1956), 45-57.

MOLEN : S.J. van der : Levend Volksleven. Een eigentijdse volkskunde van Nederland. Assen, 1961, 19-35 : Sinterklaas, ons nationale feest.

DUINKERKEN, Anton van : Verzamelde geschriften I. Utrecht/Antwerpen, 1962, 697-799 : Geschiedenis van Sinterklaas.

RAHMER, Alice : Nikolauslegenden. Leben und Legenden des heiligen Bischofs von Myra. München-Autenried, 1964, 84 blz. ill.

METKEN, Sigrid : Sankt Nikolaus in Kunst und Volksbrauch. Duisburg, 1966, 84 blz. ill.

PILLECYN, Filip de : Het boek van Sint Niklaas. Brussel. s.d., 116 blz., ill.

Resultaat van de volkskundige opzoekingen in verband met de vlasteelt in de gemeenten St.-Blasius-Boekel en Elst, aan de hand van zeven vragen.

De Koninklijke Belgische Kommissie voor Volkskunde, te Brussel, in samenwerking met het Vlaamse Openluchtmuseum te Bokrijk, stelt een onderzoek in naar de vlasbewerking in het Vlaamse Land. Reeds werd er een eerste, nog beperkte vragenlijst bij wijze van proeve uitgezonden.

Er zijn reeds ettelijke antwoorden binnengekomen. Aan de hand daarvan zal een definitieve vragenlijst worden verspreid. De Bond van Oostvlaamse Volkskundigen zal gaarne meewerken aan dat opzet. Wij beschikken reeds over een antwoord op de voorlopige vragenlijst. Daarin zitten reeds enige boeiende feiten. Om de inzender, de h. Noël Dossche, te St.-Blasius-Boekel, te belonen voor zijn gedane moeite, en om het onderwerp in te leiden, laten we de aantekeningen van de h. Dossche hier volgen.

Zodra de definitieve vragenlijst is verschenen, hopen we nog enkele goede antwoorden betreffende Oostvlaamse gemeenten te kunnen laten aan de beurt komen.

De Redactie.

Ondervraagde personen : Marcel Saveyn (°1924 St.-Blasius-Boekel), Remi De Rouck (°1892 St.-Blasius-Boekel), Hector Foubert (°1878 Elst), landbouwers.

1. Werd er vóór de eerste wereldoorlog vlas gekweekt in onze streek? Nu nog?

Ja, bij alle boeren die wat grond bezaten, zozegd bij alle « paardenboeren », want een boerderij had aanzien in de streek naargelang het aantal paarden, men keek dus minder naar de bezittende grond. Het vlas werd gezaaid omstreeks 1 april.

De kleine boeren zaaiden wat vlas om daarna klaver te hebben.

Op de grote bedrijven bedroeg de oppervlakte die door het vlas werd ingenomen elk jaar ongeveer een zevende van de totale oppervlakte, daar men slechts om de zeven jaar vlas mag zaaien op dezelfde grond.

Op de kleine bedrijven besteedt men respectievelijk minder oppervlakte aan de vlasteelt.

In St.-Blasius-Boekel werd er vroeger veel vlas gezaaid, in Elst vond men nog één of twee landbouwers die vlas zaaiden, en verderop trof men die vrucht bijna niet meer aan.

Nu is de vlasteelt bij ons aan het verdwijnen; de laatste twee jaren is de bebouwde oppervlakte vlas geëvolueerd van 11 ha. 35 tot slechts 1 ha. 80; we kunnen opmerken dat de cijfers gedurende ongeveer 20 jaar stabiel waren.

Vele boeren zaaien geen vlas meer, omdat het niet opbrengt; toch kan men nog steeds een goede zaak doen als men goed vlas heeft.

Ook kunnen we aanmerken, dat bij de verkoop van het vlas, een bundeltje stro op een stok wordt gebonden, om te tonen dat het vlas reeds verkocht is.

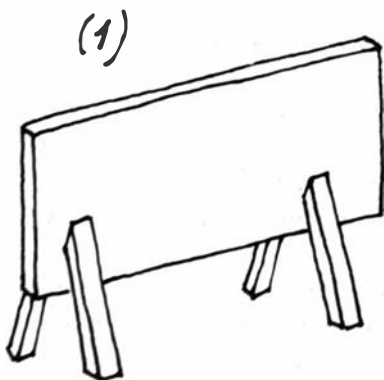
Er bestaat bij ons nog een oud gezegde in dat verband nl. : De vlasteelt staat in verhouding tot de paardenkwekerij. Hieruit kunnen we besluiten, dat de vlasteelt als een prestigekwestie gold onder de boeren, evenals het kweken van paarden.

2. Welke bewerkingen onderging het vlas na de oogst op de vlasakker zelf?

Na het slijten met de hand — en dat gebeurt de ganse dag door — wordt het vlas in hagen rechtgezet door één man en twee jongens, die 's middags begonnen.

Het vlas wordt aangebracht door de twee jongens, en de man zet het aan beide kanten tegen zijn knie, die gebogen was, zodat hij een haag vormde. De man gaat dus steeds maar verder achteruit bij dit rechtzetten. Dit werk was een kunst zodat het dan ook gebeurde door vakmensen. De man wordt « hagenrechtzetter » genoemd, de jongens « peutjes aangeënders ».

Ook werd er rekening gehouden met de windrichting, zodat men bij het rechtzetten van het vlas op Frans-kouteren (in de gemeente St.-Blasius-Boekel) steeds naar de kerktoren van St.-Kornelis-Horebeke moest kijken, of anders lagen de hagen omver bij het opkomen van de wind. Na 1945 heeft men er iets op gevonden om die man te vervangen, dit is een bewijs van de vindingrijkheid van een volksmens; nl. een plank op vier poten (1), waar het vlas wordt tegenaan gezet. De plank wordt dan opgeheven en juist voor de gevormde haag geplaatst, enz. Ze is daarenboven hoog genoeg, zodat het vlas bovenaan niet aaneenstrengelt.

Dat systeem werd binnengebracht door de vlaskoopliden, omdat er minder werkvolk ter beschikking van de boeren stond.

Als het vlas droog is, worden de hagen omver geworpen, het vlas gebonden en op een mijt gezet. Die wordt gedekt door specialisten, door middel van met-de-hand-gedorst roggestro. Deze mensen gingen van dorp tot dorp.

De term « specialisten » is niet zo letterlijk op te vatten, want men had vroeger nog gauw eens een titel verworven, zonder dat men meer van dit vak kende dan de andere mensen.

Wat de vorm van de mijt betreft : ze heeft een rechthoekig grondvlak.

Eerst legt onder de mijt bijna een ganse kar hout, om het vlas op een zekere hoogte van de grond te houden, aan elk der beide koppen van de mijt (=uiteinden) worden twee houten staken in de grond geplaat. Er hebben twee soorten mijten bestaan, nl. de enkele en de dubbele mijt. De enkele mijt heeft slechts een breedte van één bundel; de dubbele mijt daarentegen een breedte van twee bundels.

Vroeger zou men er niet aan hebben gedacht, een dubbele mijt te zetten; dat is slechts opgekomen voor ongeveer twintig jaar, bij het begin van het slijten met de machine. De mijten bereiken beide een hoogte van ongeveer dertien bundels.

Voor het verder bewaren op de hoeve zelf, werd het vlas in een mijt van haverstro gestoken, misschien om het bewaren, maar zeker omdat er weinig schuren waren.

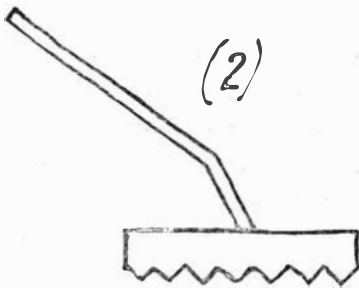
3. Kende men de slijtpap of nog andere traktaties na de oogst van het vlas? Welke?

Ja. Ook werden de mensen getrakteerd op jenever. Dat gebeurde ook bij het slijten, zodat we hier ook in onze streek het Dzennie-lied kunnen opmerken. Op de hoeve werd er gefeest, in de ronde gedanst, gezongen, ook gedronken; kortom het was een echte kermis voor de slijters en de boeren, die een lastig werk achter de rug hadden. Want een prima slijter sleet slechts 25 roeden per dag (325 roeden in een hektare). Bij normale weersomstandigheden belooft tussen het slijten en het mijten, een tijd van ongeveer één week.⁽¹⁾

4. Werd er vlas geroot in rootputten?

Ja, in alle boerderijen had men een put waar het vlas geroot werd. De putten waren gelegen in de weiden dichtbij het hof of in een boomgaard. Nu ziet men nog steeds een overblijfsel van een rootput aan de ingang van « Klokmanshof » van de Heer Emiel Devenijns te St.-Blasius-Boekel. Veel vlas van hier werd verkocht aan mensen uit de Leiestreek.

5. Met welke handwerktuigen gebeurde het « b o t e n »?

Het boten van het vlas gebeurde door middel van een platte hamer (2) of *boothamer* en met een korte slag. Het werk geschiedde in de winter, nadat men de mijten van het land had wéggehaald.

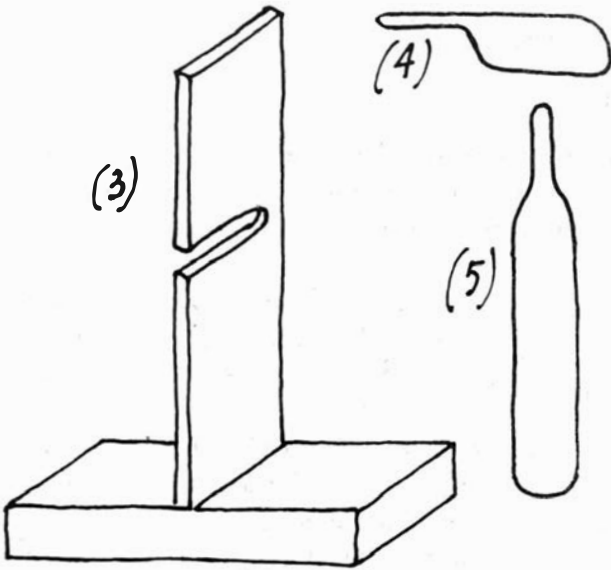
Reeds omstreeks 1900 gebruikte men een « repe ». Dit was een soort stoel waarop een kam was geplaatst. Door middel van de kammen sprong het zaad van het vlas, als men het er tussendoor trok.

Ook kon men het vlas dorsen met de vlegel.

Hierbij kunnen we aanstippen, dat het gebruik van bootmolens bij ons onbekend is.

(1) Hiervoor verwijzen we naar de uitgave van « Volksliederen in Elst en St.-Blasius-Boekel » die in ons tijdschrift zal verschijnen.

6. Met welke handwerktuigen werd het vlas gezwingeld?

Bij het zwingelen van het vlas gebruikte men een « zwingelberd » (3) en een « kapper » (4), dit is een houten kapmes. Met de linkerhand schoof men het vlas door de spleet, en men kapte er de « lemen » (stengels) uit : Deze lemen werden nog gebruikt in de mortel om binnenmuren te bepleisteren. Ook wordt het woord « zwingelberd » nog gebruikt voor een lange, magere vrouw. Dit is tevens nog een staaltje van de spitsvondigheid van het volk, dat een lange, magere vrouw vergelijkt met een lange plank.

Het ritzen kan ook nog gebeuren op een tafel, waar het vlas overklopt wordt met een stuk hout in de vorm van een fles (5), en daarna werden de lemen uitgekapt op de boord van de tafel met dezelfde « kapper ».

7. Bestonden er ook « zwingelmolens »?

Na 1900 gebruikte men op de kleinere bedrijven de zwingelmachine, die aangedreven werd met voetplanken. Deze machine bestond uit een ijzeren wiel met houten plankjes eraan vastgemaakt, waardoor bij het draaien van het wiel de lemen verdwenen.

Andere voorwerpen : Ook kunnen we in onze streek het gebruik van een (h)ekel aanstippen, waar het gezwingelde vlas werd door getrokken om nog fijnere vezels te bekomen.

Noël DOSSCHE

De taal in het mandenmakersbedrijf te Zingem

INLEIDING

Het mandenmakersberoep te Zingem

Het is onze bedoeling een beeld op te hangen van een woordenschat die eeuwenlang werd gebruikt. De woordenschat wordt nu nog gebruikt door enkele inwoners van Zingem, maar zal wellicht binnen zeer afzienbare tijd in deze gemeente verdwijnen.

De reden voor het teloorgaan van die taal is niet ver te zoeken. De gebruikers ervan, de mandenmakers, zijn oudere mensen die in hun beroep geen opvolgers meer krijgen. Inderdaad, zoals de meeste thuisambachten verdwijnt ook dit typisch Zingemse beroep.

In de negentiende eeuw was deze gemeente in de hele streek bekend om haar wannennijverheid. De wan is een grote, platte, ovale mand waarin het gedorst graan van het kaf gezuiverd werd, door het in de wind omhoog te gooien en in de wan terug op te vangen; terwijl graan en kaf in de lucht vlogen, nam de wind de lichtere kafdeeltjes mee.

Men kende zelfs twee verschillende beroepen in de wannennijverheid: de wannenmakers en de wannenlappers, die tevens wannenleurders waren. « In de vorige eeuw gingen de Zingemse wannenleurders op tocht met hun alaam op zak, een zestal wannen over de schouder en een dikke stok in de hand. De andere wannen werden hen per spoor nagestuurd, naar hun « logement ». De wannenleurders waren ook wannenlappers, die bij de boeren de oude wannen herstelden. Het eigenaardige van het geval was dat de wannenlappers zelf geen wannen konden maken, en dat de wannenmakers op hun beurt niet de handigheid hadden om oude wannen te herstellen. Dat doet ons besluiten dat de wannennijverheid op Zingem waarschijnlijk honderden jaren oud is, en reeds bestond in de tijd toen de verscheidene stielen door strenge gildevoorschriften nauwkeurig van elkaar waren gescheiden. »⁽¹⁾

De wan werd echter verdrongen door de wanmolen, de dorsmachine en de maaidorser. Zo zagen de wannenmakers zich genoodzaakt ook ander vlechtwerk te vervaardigen en werden de Zingemse wannenmakers ook mandenmakers.

Tot omstreeks 1950 was het maken van manden een zeer verspreide beroepsbezigheid aan de Scheldeoevers, voornamelijk in Zingem, Nederename, Welden en Asper.

Indertijd was Zingem veruit de machtigste « mandengemeente », zodat in deze gemeente een vereniging ontstond, een soort syndicaat dat de prijs en de maat van de manden bepaalde. Tot aan de tweede wereldoorlog trokken de mandenvlechters met paard en kar naar Wallonië, Brabant, Holland en zelfs naar Frankrijk om daar hun waar te verkopen; ze volgden de Vlaamse seizoenarbeiders naar de grote boerderijen, waar hun aardappelmanden zeer geprezen werden. Met de moderne vervoermiddelen breidde deze handel zich vlug uit; naar het schijnt was Frankrijk de grootste afnemer van onze manden.

(1) M. DIERICKX S.J. : « Geschiedenis van Zingem ». Antwerpen, 1960, 135.

De constructie van draadijzeren en plasticen manden gaf de Zingemse mandenvlechterij een enorme deuk. Terzelfdertijd zagen de zelfstandige mandenmakers dat zij meer en meer sociale achterstand opliepen tegenover de fabrieksarbeiders, wat velen onder hen ertoe aanzette buitenshuis werk te zoeken. Gelukkig waren enkele kapitaalkrachtige mandenmakers in staat hun bedrijf uit te breiden door de mandenmakers aan te werven, die niet als zelfstandigen wensten verder te werken. Zo ontstonden enkele grote werkhuizen, die modern uitgerust werden en overschakelden op het maken van zetels, en sinds 1950, van riet- en rotanmeubelen.

Alhoewel enkele ondernemende Zingemnaren gezorgd hebben voor de voortzetting van hun ambacht waren in 1960, van de ongeveer 3.500 inwoners, nog slechts 60 vaklui werkzaam in de tenen-, riet- en rotannijverheid.

In ons eerste hoofdstuk beschouwen we de soorten tenen, het tenenplanten, de oogst en de verdere behandelingen die de tenen moeten ondergaan om voor het vlechten geschikt te zijn.

In een tweede hoofdstuk zien we hoe een mandenmaker drie verschillende soorten manden vlecht : de aardappelmand, de wasmand en de duivenmand.

De kursief gedrukte woorden zijn Zingemse mandenmakerstermen. Om de lectuur niet met fonetische tekens te vermoeilijken, hebben we geprobeerd de Zingemse uitspraak zo getrouw mogelijk in gewoon schrift weer te geven. Een fonetische transcriptie vindt men achteraan in de alfabetische lijst van de behandelde dialecttermen.

HOOFDSTUK I: DE TEELT EN DE BEWERKING VAN TENEN

§1. Soorten tenen

De lange, rietachtige planten, waarmee manden gevlochten worden, noemt men *wissen*⁽⁴⁾. In Zingem worden de volgende soorten gebruikt :

- *Wideni* of *widui* : een soort harde, fijne *wissen*.
- *Duitse rooie* : een harde soort, met rode pel, ingevoerd uit Duitsland.
- *Leerband* : een zachte soort, die zeer gemakkelijk kan gepeld worden, maar niet zo sterk is als de vorige soorten.
- *Kletters* : Deze tenen zijn grover dan de andere, en geven bij het schillen een knetterend geluid, doordat de schil in stukken breekt, terwijl men bij het schillen van andere soorten lange vellen bekomt.
- *Persen* : Dit zijn tenen die men pas na twee of drie jaar afhakt; zo spreekt men van *tweejaars* en *driejaarsetersen*.
- *Buf* : Bruine tenen die eerst enkele uren in kokend water moeten liggen en pas dan geschild worden. Tijdens het drogen worden ze mooi bruin; men gebruikt ze meestal voor het vlechten van duivenmanden.

(1) *Wisse* is de Zingemse benaming voor wat in andere dialecten « wijm » en in het A.B.N. « teen » genoemd wordt.

§2. Het planten van tenen

In Zingem wordt de *wissenstruik* vooral gekweekt op de vochtige grond aan de oevers van de Schelde, bij voorkeur op *uitgebakken grond*, dat is grond, waar zich vroeger steenbakkerijen bevonden, en die dus tamelijk diep uitgegraven en vochtig is; 's winters zijn die gronden trouwens gewoonlijk enkele weken overstroomd.

De *wissenstruiken* worden als volgt geplant. In een perceel grond graaft men om de twee meter een sloot; zo bekomt men tussen elke sloot een *wissenbedde* van twee meter breedte.

In maart worden dan op die bedden rijen *scheutjes* of *tuitjes* van ongeveer twintig centimeter lengte geplant, een halve meter van elkaar verwijderd.

Tijdens de groei heeft de struik niet veel speciale zorgen nodig. Als de plantjes ongeveer dertig centimeter boven de grond uitsteken, wordt het onkruid *uitgewied* of met een *braker*⁽²⁾ *uitgebraakt*.

Als de tenenstruik een hoogte van een halve meter bereikt heeft, zal men hem *sproeien* met middelen, om het *venijn*⁽³⁾ te doden. Zo groeien de scheutjes, die in maart geplant werden, uit tot een struik, die in november een hoogte van 2,5 meter heeft bereikt.

§3. De tenenooft

In november is de *wissenstruik* volgroeid, en kan men hem *afkappen* met een *wissepikke*; vroeger gebruikte men hiervoor ook een *wissekappere*, een mes, ongeveer in de vorm van een sikkkel, waarmee men de tenen aftrok. Wat na het kappen van de tenen overblijft zijn de *tjokken*, waarop het volgend jaar nieuwe tenen zullen groeien. De afgehakte tenen worden in *bundels opgebonden* en naar de kant van het veld *uitgedragen*. Daarna worden de bundels met karren *uitgevoerd* naar huis; als de weiden overstroomd zijn, worden de tenen per boot getransporteerd.

Afb. 1 : *Wissepikke*

(2) *Braker* = schoffel; *braken* = schoffelen.

(3) *Venijn* = ongedierte.

Bij het laden van een kar tenen plaatst men eerst enkele bundels rechtop aan de zijden van de kar; daartussen worden dan de andere bundels *opgetast*; de opgetaste bundels moeten verhinderen dat de lading zou *uitschijten*⁽⁴⁾.

§4. Het sorteren van de tenen

Thuis worden de tenen volgens hun lengte gerangschikt, dit noemt men *wissenschudden*; daartoe worden ze in een trechtersvormige put van ongeveer zeventig centimeter diepte geplaatst. Met één greep neemt de *wissenboer* er de langste tenen uit, terwijl hij een schuddende beweging maakt, opdat met de langste tenen geen kortere zouden meekomen. Met een tweede greep neemt hij er dan de kortere uit, en zo verder tot zes of zeven maal toe. De tenen worden nu volgens hun lengte in pakjes op de grond op twee balken gelegd; de balken, met die tenen erop noemt men de *wissenbank*. Vervolgens worden ze in *waterbundelkes* gebonden; dit zijn bundeltjes tenen, waarvan de omtrek zo groot is als een volwassen man met beide handen kan omvatten. Die bundeltjes mogen niet groter zijn, want anders protesteren de helpers, die later de tenen komen schillen; ze worden immers betaald per bundel die ze schillen!

§5. Bewerking van tenen bestemd voor bruine manden

Tenen die men verwerkt zonder ze te schillen, noemt men *grauwe wissen*. Ze worden na het *schudden op pakken gebonden* en buiten *op een mijt gezet*. In mei of juni van het volgend jaar worden ze op zolder gebracht, waar ze op *stullen*⁽⁵⁾ of *tasselkes*⁽⁶⁾ gelegd worden; dat zijn stapels tenen op zolder. Naarmate de mandenmaker zijn *grauwe wissen* nodig heeft, haalt hij ze van de zolder en legt ze in een grote betonnen bak, die gevuld is met water: de *wissenbak*. Hij staat gewoonlijk onder een afloopbuis van het regenwater, zodat hij regelmatig met water gevuld wordt.

's Zomers blijven die tenen veertien, 's winters twintig dagen in de bak *weken*, waardoor ze meer soepel en beter bewerkbaar worden.

§6. Bewerking van tenen bestemd voor witte manden

Tenen die voor witte manden, *wit werk*, moeten dienen, worden na het schudden als volgt behandeld. In een stuk land delft men een *vore*⁽⁷⁾, een halve meter breed en een halve meter diep; zo een *vore* wordt ook *spet* genoemd. Daarin giet men emmers water, daarna wordt de grond in die greppel met een riek of houweel tot modder bewerkt, dit noemt men *more maken*. In die moddervoor wordt dan een rij *waterbundelkes* geplant. Een halve meter verder delft men weer een greppel, maakt men weer modder, en plant men weer een rij *waterbundelkes*; zo

(4) *Uitschijten* = in elkaar zakken.

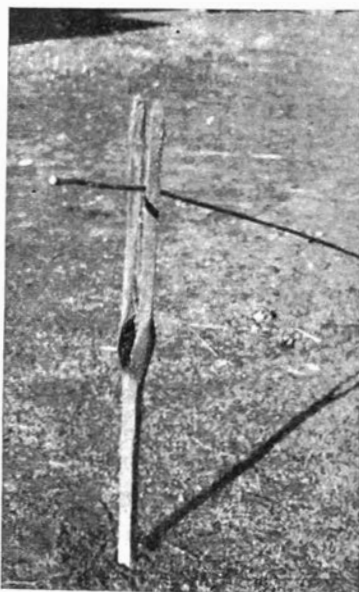
(5) *Stul* = stapel.

(6) *Tasselke* = kleine *tas*, stapeltje.

(7) *Vore* = greppel.

worden alle bundels in de grond gestopt, gerangschikt volgens hun grootte; de kleinste vooraan, de grootste achteraan.

Heel deze bewerking moet gebeuren vooraleer de winter begint. In het voorjaar, als de tenen opnieuw beginnen te *schieten*, worden de pakjes uit de grond getrokken. Nu kan men de tenen van hun pellen ontdoen: *wissen schellen*. Dit werk wordt gewoonlijk door schooljongens gedaan, soms ook wel door huisvrouwen uit de buurt. Op het pleintje voor of achter het huis van de mandenmaker is er dan een hele bedrijvigheid; als enig werktuig bij het schillen van tenen gebruikt men een *strepe*.

Afb. 2 : *strepe*

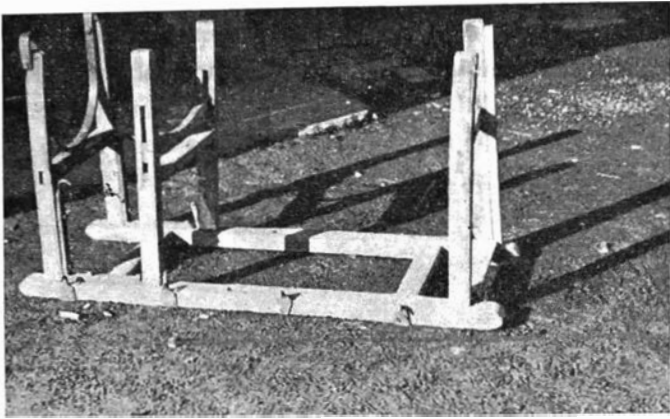
Dit werktuig bestaat uit twee metalen staafjes die elk een snijdende zijde hebben. Deze staafjes zijn naast elkaar gesmeed, met hun snijdende zijde naar elkaar toe, en enkele millimeter van elkaar verwijderd. Als de *strepe* in de grond geklopt is, kan de schiller beginnen. Tussen de twee staafjes worden dan een voor een de tenen getrokken, die hun *schelle* verliezen doordat ze tegen de scherpe kanten van de beide staafjes schuren. Men schilt gewoonlijk eerst de onderkant, het *gat*, en dan de bovenkant, de *top*.

De laatste bundel die moet geschild worden, noemt men de *meie*⁽⁸⁾. Het wordt als een eer beschouwd die laatste bundel te mogen schillen; die eer komt gewoonlijk toe aan hem die het grootste aantal bundels geschild heeft. Als alle bundels geschild zijn, vergast de mandenmaker zijn werkers op een flesje bier en keert hij hun het verdiende loon uit.

Nu gebeurt het schillen echter ook reeds mechanisch, met een *schelmachine*: een grote draaiende trommel met strepen in verkleind model.

Na het schillen worden de tenen in bundeltjes *te drogen* gezet in de zon. Als ze goed droog zijn, worden de bundeltjes per twee samengebonden en op zolder opgestapeld, net zoals de ongeschilde tenen. Als de geschilde tenen moeten verkocht worden zal men ze eerst *schoven*, d.w.z. schoven vormen van juist één meter omtrek. Het *schoven* gebeurt op een *schoofstoel*.

(8) Als de *wissenschelders* de *meie* geschild hebben, worden ze met een fooi bedacht.

Afb. 3 : *schoofstoel*

Soms worden de tenen *op de struik gescheld*; d.w.z. dat men ze pas in het voorjaar afhakt en ze dan dadelijk schilt.

Vóór het gebruik worden de witte tenen een uur in het water van de *wissenbak* gelegd, ofwel worden ze 's avonds op het gras gelegd en met water besproeid; dan zijn ze de volgende morgen soepel genoeg om voor het vlechten gebruikt te worden.

HOOFDSTUK II : HET VLECHTEN VAN MANDEN

§1. Het vlechten van bruine manden

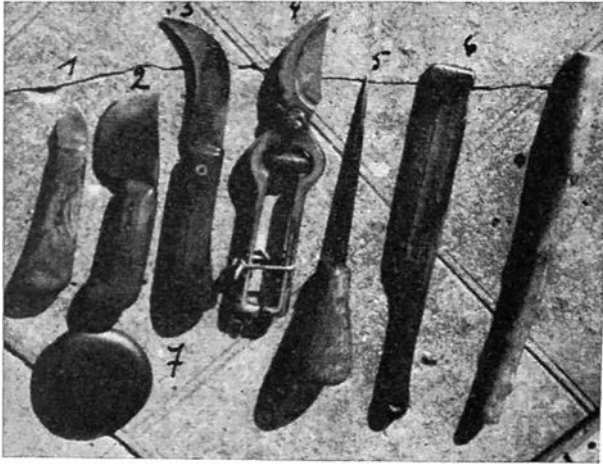

Afb. 4

1. *strontpaander*
2. *paardemande*
of grauwe
mande

De grote, bruine, ronde mand, die door de landbouwers meestal als aardappelmand gebruikt wordt, noemt men *paardemande* of *grauwe mande*. Met onge-schilde tenen maakt men ook *strontpaanders*; dat zijn ronde of ovale korven met één oor, waarin vroeger paarde- en andere drek werd verzameld. Wij beperken ons hier tot de aardappelmand, omdat die het meest gemaakt wordt.

Eerst snijdt de *mandenmaker* met zijn *schare* of *secateur* zes gelijke tenen van dertig centimeter lengte; deze *gatstokken* legt hij drie aan drie in kruisvorm; dat kruis *vlecht* hij aaneen met een opengekliefde teen, een *afgeschalmde wisse*. Dit aaneengevlochten kruis noemt men een *mondje*; het zal de bodem van de mand vormen.

Af. 5 : Mandenmakersgerief

- (1-2) *uitstekker*
- (3) mandenmakersmes
- (4) *schare* of *secateur*
- (5) *priem*
- (6) *slagijzer*
- (7) loden schijfje.

Nu trekt de mandenvlechter de *gatstokken* zo open dat hij iets als een wiel bekommt met twaalf spaken; dit *vlecht* hij dan toe, beginnend in het middelpunt, altijd maar rondgaand, tot het hele *mondje* toegeflochten is en de bodem van de mand dus klaar is.

Aan beide zijden van elke *gatstok* steekt hij nu, met behulp van zijn *priem*, een tamelijk dikke teen : een *staander*, alles samen vierentwintig. Elke *staander* wordt zodanig *omgekróokt*⁽⁹⁾ dat hij bijna recht op staat; de *staanders* vormen het geraamte van de mand en worden tijdens het *vlechten* samengehouden door een *hoepel* : Een tenen ring, met dezelfde omtrek als een mand. Opdat de *staanders* stevig in het *mondje* zouden zitten, worden ze er met het *slagijzer* nog steviger *ingesmeten*; door de drukking van de *staanders* tussen de samengevlochten *gatstokken*, *sluit* het *vlechtwerk* van de bodem nog beter.

Daarna moet onze ambachtsman de *vulling* aanbrengen : d.w.z. dat hij met steeds zwaardere tenen het gewone *vlechtwerk* moet afwerken. Tussen twee *staanders* steekt hij een teen, *vlecht* ermee eenmaal de hele omtrek van de mand, neemt dan een volgende teen, steekt die boven de vorige, weer tussen twee *staanders*, maar niet tussen dezelfde als de vorige keer, maar één *staander* meer naar links; als hij met die teen de hele omtrek *gevlochten* heeft, neemt hij weer een nieuwe teen en doet net hetzelfde als de vorige keer; hij begint ook hier weer één *staander* meer naar links... Zo gaat het verder tot de gewenste hoogte van de mand bereikt is; Opdat het *vlechtwerk* goed zou aansluiten, klopt de *vlechter* met het *slagijzer* af en toe de tenen dicht bij elkaar; hij kan dat ook met de verticale hand doen; vandaar dat de handen van de *mandenmaker* hard en verweerd zijn; de *manden-*

(9) *Omkróken* = omplooiën.

makersvuist is in de streek zelfs spreekwoordelijk geworden! Merken we nog op dat de *hoepel* reeds verwijderd wordt nadat men de eerste teen van de zijwand gevlochten heeft; bij het vlechten van de tweede teen worden de *staanders* immers reeds door de eerste in de gewenste stand gehouden. De ambachtsman moet er tijdens het vlechten rekening mee houden dat de mand moet *vliegen*, d.w.z. dat de wand van de mand niet loodrecht, maar schuin opwaarts moet staan; daarom spant hij het vlechtwerk minder aan naarmate hij hoger komt.

Afb. 6

Mandenmaker aan het werk

1. *Mandemakersplanke*
2. *Sluikplanke*

Tijdens het vlechten van de wanden ligt op de bodem van de mand een loden schijfje opdat de mand tijdens het werk niet zo gemakkelijk zou omvallen.

Op de gewenste hoogte vlecht de mandenmaker dan de *boord* van de mand, een tamelijk ingewikkeld vlechtwerk, waarbij hij de *staanders* gebruikt: Hij *krookt* een staander, leidt hem langs de twee volgende heen, en steekt hem tussen de derde en de vierde *staander*; dan kromt hij de tweede *staander*, leidt hem langs de twee volgende, en steekt hem tussen de vierde en de vijfde; zo werkt hij verder tot hij helemaal rond is. Daarmee is de boord afgewerkt

Dan zet hij de mand op haar kop om er de *voet* aan te zetten. Met de priem wringt hij weer aan beide zijden van elke *staander* een *voetstok* of *voetstekke*; de voet wordt op dezelfde manier gevlochten als de boord; het enige verschil is dat de boord horizontaal loopt, en de voet verticaal.

Nu is het de beurt aan de *oren*: Een zware teen wordt tussen de tenen van de boord geduwd en eraan vastgemaakt; de mandenmaker buigt die teen en maakt hem een twintigtal centimeter verder weer aan de boord vast; zo is het voornaamste deel van het oor, de *beugel*, gemaakt; nu steekt hij juist naast de *beugel* een tweede teen, de *bijsteker*, die hij dan spiraalvormig rond de beugel windt; vervolgens neemt hij de rest van de beugelteen en windt die ook spiraalvormig rond de beugel, tussen de spiraal die reeds door de *bijsteker* rond de *beugel* gevormd werd.

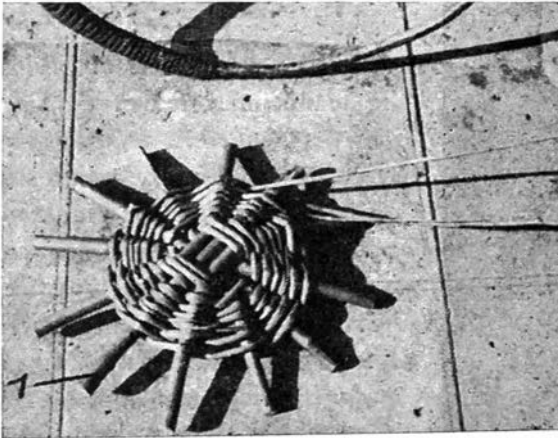
Beugel en *bijsteker* worden samen ook *oorwissen* genoemd.

Op die manier wordt ook aan de andere kant een oor gemaakt. Nu is het ogenblik gekomen om de mand *op te kuisen*. Met een speciaal mes, de *uitsteker*, snijdt hij de uitstekende eindjes van de tenen af en... klaar is het meesterwerk!

Gedurende het hele werk aan de mand zit de mandenmaker op een *mandenmakersplanke* van ongeveer twee vierkante meter. Het vlechtwerkje plaatst hij op zijn knieën, ofwel op het *sluikplankse* dat op zijn knieën ligt.

§2. Het vlechten van wasmanden

Een *wasmande* verschilt slechts op twee punten van de aardappelmand: De *wasmande* of linnenmand, is gemaakt van geschilde — dus witte — tenen, de *aardappelmand* van bruine, ongeschilde tenen; terwijl de *aardappelmand* rond is, is de linnenmand ovaal; dit komt doordat de bodem ervan ovaal is; hij wordt *gemaakt* met acht *gatstokken* waarvan er twee naast elkaar gelegd worden; de andere zes legt men, ook per twee, in kruisvorm op de eerste twee.

Afb. 7: *Mondje*

1. *gatstok*

In deze vorm worden dan de acht *gatstokken* samengevlochten. Zoals bij de *aardappelmand* worden ook hier de *gatstokken* opengetrokken, tot als men iets als een wiel bekomt, en wordt de hele bodem gevlochten. De verdere bewerking is helemaal dezelfde als bij de *bruine mand*.

Met witte tenen worden ook *eierpaanders* en *broodmandekes* gevlochten.

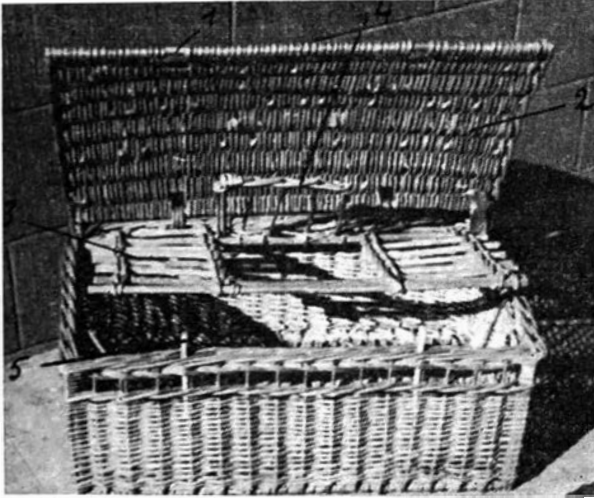

Afb. 8

1. *wasmande*
2. *eierpaander*
3. *broodmandeke*

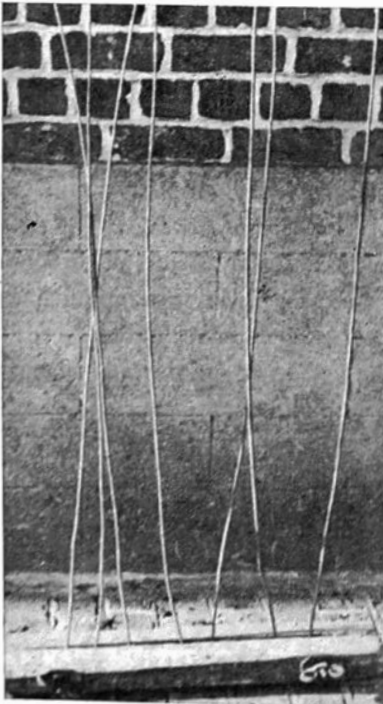
§3. Het vlechten van duivenmanden

De grootte van een duivenmand hangt af van het aantal en de lengte van de *gatstokken*; nemen we als voorbeeld een mand, waarvan de bodem zeven tenen telt; die bodem wordt als volgt gemaakt. De zeven stokken worden verticaal, ongeveer vijf centimeter van elkaar verwijderd, tussen de twee delen van een *wissenblok* gestoken; deze blok is een toestel, bestaande uit twee blokjes, die door een schroef met elkaar verbonden zijn, en waartussen de *wissen* geklemd worden. Als de *gatstokken* stevig tussen de blok zitten, worden ze met fijnere tenen aan elkaar gevlochten, tot als men een rechthoekig vlechtwerk bekomt; daarmee is de bodem klaar.

Afb. 9 : Duivenmande

1. opening in het deksel
2. scheel
3. binnenscheel
4. deurke
5. oogske

Afb. 10 : Wissenblok

Op regelmatige afstanden worden dan *staanders* tussen de tenen van de bodem geduwd en aan de bodem vastgehecht; meteen hebben we het geraamte van de zijwanden; met *gekliefde wissen* worden dan de wanden dichtgevlochten; *gekliefde wissen* zijn tenen die over hun hele lengte in drie gesneden zijn; zo bekomt men uit één teen drie fijne reepjes. De boord van een duivenmand wordt op dezelfde manier gemaakt als de boord van een aardappel- of wasmand, m.a.w. door de rechtopstaande tenen om te buigen, langs de twee volgende heen te leiden, en tussen de derde en de vierde vast te steken. Nu is het de beurt aan de *binnenscheel*: dit is een soort tenen traliewerk, dat onder het eigenlijke deksel van de mand aangebracht wordt, om te beleten dat de duiven, bij het openen van het deksel, zouden ontsnappen; in die *binnenscheel* bevindt zich een klein deurtje, waardoor de duiven

in de mand gestopt, of eruit genomen worden. Voor de constructie van de *binnenscheel* vertrekt men op dezelfde manier als voor de constructie van de bodem. Dus zeven zware tenen worden tussen de *wissenblok* geklemd; daarvan wordt nu echter geen vlechtwerk gemaakt, maar men verbindt ze zodanig aan elkaar dat men iets als een soort traliewerk bekomt. Er blijft dus steeds een zekere ruimte tussen de tenen; dat werk noemt men *vitsen*. In het midden van dat tenen traliewerk knipt de mandenmaker dan met zijn *schare* of *secateur* een opening voor het *deurke*; dat deurtje is een fijn traliewerkje, natuurlijk ook van wissens. Het deksel van de mand, de *scheel* wordt helemaal op dezelfde manier gemaakt als de bodem; achteraf wordt er echter nog een oor opgeplaatst, net op dezelfde manier als men het doet bij de aardappel- of linnenmand. *Scheel* of *binnenscheel* worden achteraan aan de mand vastgemaakt met een paar soepele tenen, die als scharnieren dienst doen.

Het deksel moet ook kunnen op slot gedaan worden; het grendelsysteem ziet er zo uit. In het deksel zijn er twee gaatjes; daarin passen twee rieten lusjes: de *oogskes*, die vastzitten in de boord van de voorwand. Om de mand te sluiten schuift men een stokje boven het deksel tussen de lussen.

(*vervolg blz. 117*)

In Memoriam Edouard Robiette

1889 - 1969

Op 27 augustus overleed onverwachts onze duurzame vriend en medelid. Hij was de vriendelijkheid in persoon en straalde wanneer hij van dienst kon zijn. Als bevoegd kantwerker was hij medestichter op 13.10.1968 van de KANTWERKSTERSCLUB in het Museum voor Volkskunde van Gent. Hij stelde de brochure « Kantwerk als liefhebberij » op en nam diskreet en taktvol de taak op zich het onderricht dienaangaande op de maandelijkse werkvergaderingen te geven.

Het zal ons moeite kosten aan zijn afwezigheid op de KANTWERKSTERSCLUB te wennen. Ter zijner nagedachtenis zullen wij zijn taak voortzetten.

Wij betuigen aan de achtbare familie onze diepdoorvoelde deelneming in de rouw.

G. WEZE

HOOFDSTUK III : ALFABETISCHE LIJST VAN DE
BEHANDELDE DIALECTTERMEN⁽¹⁰⁾

a.ϕχəʂχəlmə	wɛʰsə	afgeschalmde wisse : II, 1
a.ϕka.pɪ		afkappen : I, 3
βφ:ʰlə		beugel : II, 1
βɛ.ste.krə		bijsteker : II, 1
βiʰnəsχe.l		binnenscheel : II, 3; <i>afb.</i> 9, 3
βyʰɹt		boord : II, 1
βrɔ.krə		braker : I, 2
βryʰmandəkə		broodmandeke : II, 2; <i>afb.</i> 8, 3
βnɕ		buf : I, 1
βφndəl		bundel : I, 3
dφrkə		deurke : II, 3; <i>afb.</i> 9, 4
dφrtʰsə ry.ʰ		duitse rode : I, 1
dφr.vəmandə		duivemande : II, 3; <i>afb.</i> 9
æ.iʰrpondərs		eierpaanders : II, 2; <i>afb.</i> 8, 2
γa.t		gat : I, 6
γatstɔ.k		gatstok : II, 1-2-3; <i>afb.</i> 7, 1
γəkl.i.vdə weʰsɪ		gekliefde wissen : II, 3
γrə:ʰmandə		grauwe mande : I, 1; <i>afb.</i> 4, 2
γrə:ʰ weʰsɪ		grauwe wissen : I, 5
u.plə		hoepel : II, 1
klæ.tərs		kletters : I, 1
krɪʰkɪ		kroken : II, 1
le.rbant		leerband : I, 1
mandəmə.krə		mandenmaker : II, 1; <i>afb.</i> 6
mandəmə.kərspləɪkə		mandenmakersplanke : II, 1; <i>afb.</i> 6, 1
mandəmə.kərsϕφr.st		mandenmakersvuist : II, 1
mæ'iə		meie : I, 6
montʃə		mondje : II, 1; <i>afb.</i> 7
mɔ.rə mɔ.kɪ		more maken : I, 6
omkrɪʰkɪ		omkroken : II, 1
γəskə		oogske : II, 3; <i>afb.</i> 9, 5

(10) De romeinse cijfers verwijzen naar de hoofdstukken; de arabische cijfers naar de paragrafen.

y²rw e²s η
 ɔpχəβon.
 ɔβəstrɔ_τkəsxælt
 ɔpəm ε₁.təγəzæt
 ɔp k_τφ_τ.s η
 ɔp a. k_ηəβon.
 ɔpχət a. st
 y²rw η
 p_{ε₁}əxəmandə
 p_{ε₁}i. m
 sxo²rw
 sx e. l
 sxæ. lə
 sxælməs i. nə
 sxφtsəs
 sx i. t η
 sx y²f st u. l
 sx y²u η
 sx n. t η
 sekəτφ_ε
 sl a ε₁. z r ə
 sl φ_τk p l a γ k s k ə
 spæ. t
 spru. y η
 stond r ə
 stre. p ə
 strontpanders
 st n. l
 t a. s ə l k ə
 t ə d r y² γ ə z ə t
 t s ə. k η

oorwisse : II, 1
 opbinden (opgebonden) : I, 3
 op de struik gescheld : I, 6
 op een mijt gezet : I, 5
 opkuisen : II, 1
 op pakken gebonden : 1,5
 optassen (opgetast) : I, 3
 oren : II, 1
 paardemande : II, 1; *afb.* 4, 2
 priem : II, 1; *afb.* 5, 5
 schare : II, 1-3; *afb.* 5, 4
 scheel : II, 3; *afb.* 9, 2
 schelle : I, 6
 schelmachine : I, 6
 scheutjes : I, 2
 schieten : I, 6
 schoofstoel : I, 6; *afb.* 3
 schoven : I, 6
 schudden : I, 5
 secateur : I, 1-3; *afb.* 5, 4
 slagijzer : II, 1; *afb.* 5, 6
 sluikplankske : II, 1; *afb.* 6, 2
 spet : I, 6
 sproeien : I, 2
 staander : II, 1-3
 strepe : I, 6; *afb.* 2
 strontpaander : II, 1; *afb.* 4, 1
 stul : I, 5
 tasselke : I, 5
 te drogen gezet : I, 6
 tjokken : I, 3

tɔ.ɸ
 tɸ_ɾtɔə
 ɸ_ɾtχəbrɔkt
 ɸ_ɾtχədre.əⁿ
 ɸ_ɾtχəbɑ.knəɣrɔnt
 ɸ_ɾtsχε₁.t_ɔ
 ɸ_ɾtste.krə
 ɸ_ɾtχəvɔvt
 ɸ_ɾtχəwit
 ɸəne.n
 vε₁^ətɔ_ɔ
 vlæ.χ_ɔ
 vli:^ən
 vu.t
 vutstæ.kə
 vutstɔ.k
 vorə
 vn.lɛŋgə
 wɑ.smandə
 wɔ^ətər bɔndəl^{kə}
 wi^ək_ɔ
 widni
 widɸ_ɾ^ɾ
 we^əsə
 we^əsəkɑ.ɸrə
 we^əspe^əkə
 we^əsɱbɑ.k
 we^əsəbɑŋkə
 we^əsəbæ.də
 we^əsɱblɔ.k
 we^əsɱbɔ.vɛ

top : I, 6
 tuitje : I, 2
 uitbraken (uitgebraakt) : I, 2
 uitdragen (uitgedragen) : I, 3
 uitgebakken grond : I, 2
 uitschijten : I, 3
 uitsteker : II, 1; *afb.* 5, 1-2
 uitvoeren (uitgevoerd) : I, 3
 uitwieden (uitgewied) : I, 2
 venijn : I, 2
 vitsen : II, 3
 vlechten : II, 1
 vliegen : II, 1
 voet : II, 1
 voetstekke : II, 1
 voetstok : II, 7
 vore : I, 6
 vullinge : II, 1
 wasmande : II, 2; *afb.* 8, 1
 waterbundelke : I, 4-6
 weken : I, 5
 wideni : I, 1
 widui : I, 1
 wisse : I, 1; II, 3
 wissekapper : I, 3
 wissepikke : I, 3; *afb.* 1
 wissenbak : I, 5-6
 wissenbanke : I, 4
 wissenbedde : I, 2
 wissenblok : II, 3; *afb.* 10
 wissenboer : I, 4

wɛːsɪŋ sɪxæ.lɪŋ
wɛːsɪŋ sɪxʌtɪŋ
wɛːsɪstrɪfɪ.k
wɛːt wɛːr k

wissen schellen : I, 6
wissen schudden : I, 4
wissenstruik : I, 2-3
wit werk : I, 6

Lic. Bernard DEMETTER

VOLKSKUNDE EN FILM : Onze-Lieve-Vrouw der Vissen

Naar aanleiding van : Frans VERSTREKEN, *Onze-Lieve-Vrouw der Vissen*. Een verfilmde verhaal van Felix Timmermans. Inleiding van Maria Rosseels. Sanderus, Oudenaarde, 1968, 191 blz., 84 ill., tekeningen van Felix Timmermans en Steven Wilsens. Prijs : 450 frank.

Daar dreigt immer een gevaar bij de verfilming van een verhaal. Zal de kineast de kunst verstaan om de geest en de atmosfeer van de auteur weer te geven? Zal de film de inhoud van het boek vrij getrouw kunnen vertolken? Regelmatig worden gegevens van een boek omgezet in een film. De reactie van de kenners en kijkers valt over het algemeen niet ten voordele van de filmregisseur uit. Een film is immers gebonden aan de zinnen en zintuigen van een kineast en een realizator en die staan gewoonlijk op een gans ander standpunt dan een letterkundige.

Het kan echter geschieden, — uitzonderlijk gewis — dat de filmer « zich geestelijk verwant voelt met een auteur »! Dit is het geval voor Felix Timmermans en Frans Verstreken. De « Fee » is een apart geval in onze letterkunde. Lier is een apart geval in de rij van onze waardevolle steden en — omne trinum perfectum; alle goede dingen bestaan in drieën — Frans Verstreken is een apart geval in de produktie en regie van films.

Maria Rosseels schetste de kineast in de inleiding : « een dichterlijk perfectionist ». Zij ontleedt drie karakterelementen van Frans Verstreken; 1) zijn in onze tijd niet gewaardeerd en evenmin renderend streven naar perfectie; 2) zijn kunstzinnig oproepen van de schoonheid der dingen die wij onachtzaam voorbijgaan; 3) zijn diepe eerbied voor het oeuvre van andere kunstenaars.

Verstreken liep in de kijker met zijn film « Steltlopers in de Polders » die bekroond werd op het derde Nationaal Festival van Belgische Films te Antwerpen. Het betrof een documentaire film over de reigerskolonie te Berendrecht, met een inleiding over het gansrijden aldaar. Dit element wijst op het inschakelen van het volksleven in een film. « Hoedje van Papier » een evokatie van het kinderspel, met als vertrekpunt het schilderij « De Kinderspelen » van Bruegel, bracht in kleur verdwenen kinderspelen, afgebeeld op het paneel, en de ongewijzigde speelvormen na 400 jaar. De film werd geen kunsthistorisch dokument zonder meer, maar tevens een onderzoek naar het kinderspel als uiting van levensvreugde.

Kapel aan de monumentale toegangspoort van het begijnhof.

Het spreekt vanzelf, dat bij een verzoek van de B.R.T. om een korte fiktiefilm te realiseren naar een werk van een Vlaams auteur, Frans Verstreken terstond de gelegenheid te baat nam om Felix Timmermans te nemen. Een honkvaste Lierenaar over een auteur, voor wie hij sinds zijn prille jeugd bewondering koestert en met wiens werk en milieu hij ten zeerste vertrouwd is.

De voorkeur richtte zich naar een niet overbekend verhaal, met een eenvoudige konstruktie. In 1958 had Verstreken een dokumentair « Keersken in de Lantern » verwezenlijkt, een evokatie van het Liers begijnhof als inspiratiebron voor artiesten. « Onze-Lieve-Vrouw der Vissen » had hem sindsdien niet meer losgelaten. Het betreft een verhaal van een tiental bladzijden :

De Groenpoort.

Vettigen Teen, een visser, stal een O.-L.-Vrouwebeeld. « 't Was zo rap gegaan. 't Lag in zijn armen zonder hij 't zelf wist ». Hij liet het bij de twaalf populieren in de Nete zinken. Hij zou het er nadien uithalen. Hij viste daar en daar gebeurde een mirakel : palingen lijk slangen, snoeken dik als dijen, etc. lagen in zijn net! De familie dronk van de onverwachte winst. Maar Jan en alleman ving daar wonderschone vis. Daar kwamen zelfs vissers van Brussel! Voor de diefstal van het zilveren beeld hield de pastoor negen dagen achtereen een processie. De negende dag kon Vettigen Teen zich niet meer houden. Hij stapte in het water, haalde het beeld te voorschijn in de aanwezigheid van vele processiegangers. De koster nam het beeld. Vettigen Teen, half dood, fluisterde zijn biecht, stierf en ook de wonderbare visvangst was ten einde.

Het boek steekt van wal met de tekst van het fijnzinnig en pittig verhaal. Dadelijk daarna raakt Frans Verstreken het kies vraagstuk en waagstuk : « Timmermans verfilmen ». Hij rechtvaardigt uitvoerig de keuze van het verhaal, het karakteristieke stramien van de vertelling, de dekors van het begijnhof, het uitspinnen van de visovervloed, de visfeesten met de reuzetrein, de dans van de reuzenfamilie, het volksgejoel, het lokaal weekblad, de boetprocessie, de ondraaglijke dwanggedachte (een meesterlijke vertolking in de film!), de belangrijkste wijzigingen voor het slot, de strijd tegen de anakronistische tekens van onze tijd en de evokatie van een periode 1925-1930, het kleinsteds klimaat, de volkskundige elementen : de toeter van de krantenman, de torenwachter, de kermisfotograaf, enz.

« De Benedictie des Heren » (1617)

Verrassend klinken het dramatisch karakter van het verhaal, de visuele omzetting van de humorfactoren, de waarde van de background-geluiden, het klankdekor als element van Timmermans' lyrische natuurbeleving, de elektronische trucages, de filmmuziek gebaseerd op twee thema's, de verhouding en bewerking tussen fictiefilm en televisieformule, de schrijver aan het woord om zijn aanwezigheid nog inniger te doen aanvoelen, de tekst en commentaar en bijschriften, de werking met ongeschoolde acteurs, de hoofdfiguur als sympathiek volksman die in het water kan wandelen, de bijrollen, de geringe woordenschat doorspekt met humor, enz.

Deze gegevens zou men kunnen betitelen als verantwoording. Voor de lezer(s) en de kijker(s) is het zeker een prettig onderhoud, een gezapig verpozen rond een auteur, een kineast, een verhaal en een film die wondermooi door elkaar verstrengeld geraakten. We beleven in een gave en rijke taal de uiterst geslaagde omvorming van een verhaal in een film, met alle voorbereidingen, zorgen en gevaren daaraan gebonden.

Na het hoofdstuk het « verfilmen » volgt het « filmverhaal », bladzijde 50 tot 120. Dat betreft wis en zeker een weergalozе kunstuitgave als dusdanig : vijfendertig kunstfoto's, groot formaat, ongeveer twintig à vijfentwintig centimeter. Vettigen Teen, in de nacht, op zijn boot, met de stootkar, de eerste verkoop van de wondere vangst, de processie, de Lierse vlaaikens, enz. Bij elke illustratie hoort een keurige bindtekst. « Tussen projekt en projektie » handelt over de realisatie van de film, problemen zonder tel en taal : weersomstandigheden, de Nete, aanvoer van vissen, nachtopnamen, verzinnen van een vissersvloot, samenbrengen van volk op de dijk,

de markt, overbrengen van een oude knotwilg, het spel van een uil, de sonorizatie. Tien grote prachtfoto's en een passende tekst omgeven de groei van de film.

« Inspiratiebronnen » ontleedt gebeurtenissen, personen en beeld die aan de grondslag van het verhaal liggen : het legendarische Mariabeeld, het Neteland, de visser Vette Min, de wonderbare visvangst van de Lierse bootvissers. Elk van deze factoren krijgt een diepgaande anekdotische en letterkundige situatie. De groei van een verhaal laat het fijnzinnig verhaal dubbel genieten!

« De moedige Bootvissers » is een model van een heemkundige studie. De vissersboot, de vistechniek, de benamingen der onderdelen van een kruisnetboot met de puike tekeningen erbij, de stichting van de vereniging, de activiteiten en festiviteiten allerlei, de populaire figuren en hun fratsen en toeren schuiven aan onze ogen voorbij, dank zij de direkte vertel- en beschrijvingstrant.

De technische steekkaart van de film bevat alle personen en diensten (daar zijner heel wat!) die voor Frans Verstreken graag en gul hebben meegewerkt.

Dat boek is een verhaal en een film tegelijk, een verhaal over de verste en eerste oorsprong en de laatste last en echte lust van een Vlaamse fiktiefilm, maar het is tegelijk een ware film, omdat het zo kunstzinnig is geïllustreerd, soms blad na blad en rijkelijk voor elk hoofdstuk.

Timmermans staat buiten de grenzen van tijd en plaats, zuiver als een zon. Dank zij Frans Verstreken (scenario, produktie en regie van de film) is in en door dit boek de Fee heerlijk en leerrijk gaan herleven. Het getuigenis is waar en zwaar. Het boek tooit Lier als een fee en het maakt ons gelukkig. Dat zal elke lezer ervaren. De drukkerij-uitgeverij Sanderus heeft een ware kunstuitgave op de markt gebracht!

FRANS VERSTREKEN & VOLKSKUNDIGE FILMS

Ons tijdschrift streeft ernaar het levend volksleven in zijn aktualiteit te belichten, maar tevens wil het noteren, hoe kineasten en films het huidig leven vastleggen. Daarom volgt hier in eerste instantie de lijst van de onderwerpen die Frans Verstreken langs film en reportage behandelde.

FILMS

« Keersken in de Lanteern », tv-dokumentaire : het Liers begijnhof als inspiratiebron voor kunstenaars. Daarin ook volksgebruiken en derg. Processie, kinderspel en kinderspel, kantliedje. 1958.

« Steltloppers in de Polders », tv-dokumentaire : de reigerskolonie te Berendrecht. Inleidend het gansrijden te Berendrecht. 1958.

« Levend Verleden », tv-dokumentaire : Openluchtmuseum te Bokrijk. Beschrijving. Afbraak en wederopbouw van Kempense schuur. Daarbij oude bouwtechnieken : timmerwerk, vlechten, leemplakken, strodekken. 1958.

« De grote Vlucht », dokumentaire : het verschijnsel van de Vogeltrek. Daarin ook vogelvangst. 1962.

- « *Hoedje van Papier* », documentaire : evokatie van het kinderspel, uitgaande van het schilderij « *De Kinderspelen* » van Bruegel. Verdwenen kinderspelen (afgebeeld op paneel) en na 400 jaar nog ongewijzigde speelvormen. 1966 (kleur).
 « *Onze-Lieve-Vrouw der Vissen* » 1968 (film én boek).

FILMAKTUALITEITEN

1954-1956 talrijke tv-aktualiteiten in de Kempen van folklore-onderwerpen (o.m. *Sint-Antoniusbegankenis te Achtel, offeren varkenskoppen*).

TV-REPORTAGES

Reeks uitzendingen « *Op stap in eigen land* » (jeugdutz.) waarin soms volkskundige motieven (*Turnhout, Maaseik, St.-Truiden, St.-Niklaas, Kortrijk, Diest, Lier, Koksijde, Dendermonde, Reinaert-pad*).

In de reeks « *Tussen water en wind* » : *Watermolens op de Nete, Palingvissers te Lier, met folkl.-elementen*.

Programmareeks « *Levende Folklore* » — volgende onderwerpen :

struisvogelspel te Lier, Lierse vlaaikens, peperkoeken, stroversiering, kaarsen gieten en rollen, strooien pop verbranden, vlegeldorsen, « Van plak en stak » (met J. Weyns), paardenommegangen, volksgebakjes, bollen en kegelen, begijnhof te Turnhout, arbeidliederen (Op mijn kloefen zal ik vrijen).

Programmareeks « *Aangename kennismaking* » :

zeeldraaien (met J. Weyns), schouwveger, duivenmelker, Diest, Gestel.

« *Komt toch eens kijken* » — Bob Davidse — soms gemeente met folkloristisch motief.

Onze medewerker A. van Hageland publiceerde in « *De Brabantse Folklore* » een merkwaardige bijdrage « *Volkskunde in radio en televisie* »⁽¹⁾ waarin hij de resultaten van een persoonlijke enquête i.v.m. de volkskunde in het N.I.R. te Brussel en de gewestelijke zenders, en bij de Vlaamse Televisie belichtte. Bij die gelegenheid verstrekte hij een volledige lijst van de volkskundige uitzendingen van einde 1959 tot 1960. In aansluiting met deze lijst zijn wij in staat, dank zij de welwillende medewerking van Lieven Gypen, realizator bij de Vlaamse Televisie, de volkskundige films van begin '62 tot '69 (ontworpen films) mede te delen.

<i>Datum van uitzending</i>	<i>titel van film</i>	<i>scenario — script</i>
62 28/4	: <i>Ontwikkeling fonograaf met liederen</i>	<i>Frans Lamoen</i>
12/5	: <i>Vlaamse haard - Schouwen</i>	<i>Lieven Gypen</i>
9/6	: <i>Van vissersdorp tot badstad - Heist</i>	<i>Lieven Gypen</i>
7/7	: <i>Bijloke te Gent</i>	<i>Marc van Cauteren & Paul van de Velde</i>

(1) No 174, sept. 1960, 5-34.

- 27/10 : *Gent 1900 : Vrijage van Margriet* Vanckenhove & v. d. Velde
Hemelsoet
- 10/11 : *Gent 1900 2de deel* Vanckenhove & v. d. Velde
- 63 19/1 : *Vlegeldorsen* Lieven Gypen
- 13/4 : *Van plak en stak* Frans Verstreken & Jozef Weyns
- 17/6 : *Zigeunerbedevaart : Les Saintes* Lieven Gypen
Maries
- 22/8 : *De onbeminden - Zigeuners* H. Helleman
- 3/12 : *Paardenommegangen* Renaat van der Linden
(herwerking 18/12/64)
- 64 30/1 : *Boogschieten* Dries Janssens
Daer men de boghe hanteert
- 24/5 : *Smakelijke moppen - gebak* Frans Verstreken
- 30/8 : *Bollen en kegelen* Renaat van der Linden
- 25/12 : *Begijntjesleven* Frans Verstreken
- 65 3/1 : *Driekoningenspel Werchter* Lieven Gypen
- 25/4 : *Evermaar is dood - Oud* Dr. Matthys
- 2/10 : *Evermaarspel*
Op mijn klompen zal ik vrijen Renaat van der Linden
(Arbeidsliederen)
- 66 16/10 : *Vlechten* Renaat van der Linden &
Frans Verstreken
- 5/12 : *Pik en Zeis* Lieven Gypen
- 67 5/2 : *De derde Belgen* Walter Geerts
- 68 20/2 : *Karnaval* Renaat van der Linden
- 17/3 : *Signaal Sint-Hubertus* Roger De Pooter
- 3/5 : *Kleinste Teater van Antwerpen.* Germaine Dijkhoff-Ceunen
De Poesje
- 69 : *Heima de Seima. Kinderliederen* Dr. Gelber & Renaat v.d. Linden
- : *Over de Schreve* Franz Denys
- Op het programma :*
- Turfsteken* Lieven Gypen
- Het Lied van Heer Halewijn* Lieven Gypen
- Sint-Nikolaas* Renaat van der Linden

In 1954 besloot de Koninklijke Kommissie voor Volkskunde een uitgebreide beschrijving van oude stielen die tot algehele verdwijning gedoemd waren, samen te stellen en de teksten tot passende draaiboeken te verwerken. De touwslagerij, het klompenmakersbedrijf, de hoefsmederij kwamen aan bod. De scenario's werden klaarblijkelijk ten dienste gesteld van de Kinematografische Dienst van het toenmalige ministerie van openbaar onderwijs.⁽²⁾ Is daar iets van terechtgekomen? We weten het niet.

Intussen leven we in de periode van de audio-visuele middelen. Onze jeugd is

(2) JAMAR, H. : Documentaire folkloristische filmen. In Jaarboek Nationale Commissie voor Folklore. VII 1954, 51-70.

werkelijk vanaf de eerste stappen voor het televisiescherm aan het opgroeien. Boek en school zullen slechts een beperkt deel van de wetenschap bijbrengen.

De Koninklijke Kommissie voor Volkskunde beseft de toestand. Ze stuurde in het begin van 1964 de specialiteit van haar leden aan de bevoegde heren van radio en televisie (Heren Daems en Lieven Gypen). Maar intussen publiceren we jaarboeken, tijdschriften en stellen een jury aan voor het bekronen van een prijsvraag of voor het beste artikel en boek. De provincie Oost-Vlaanderen wijst de weg. In de prijsvraag voor volkskunde voorziet de kulturele dienst het bekronen van een scenario i.v.m. een volkskundig onderwerp.

Betreft het geen vingerwijzing en voorbeeld voor onze volkskundige groeperingen van hoog tot laag? A. van Hageland voorzag een contactname tussen volkskundigen die bereid zijn inzake televisie en radio om raad en bijstand te verlenen. Hij beschikt sinds 1960 over een lijst van belangstellenden. Het is beter laat dan nooit de handen in elkaar te slaan.

Frans Verstreken heeft een volkskundige fiktiefilm van internationale waarde tot stand gebracht. Het kommissariaat-generaal voor Toerisme van Frankrijk kende hem de prijs toe voor « de beste film met een literaire bijdrage ». Daar is geen mogelijkheid om van jaar tot jaar zulk een hoofdvogel neer te halen. Maar daar moet kans bestaan om regelmatig films van blijvende waarde te verwezenlijken. De volkskundigen zijn verplicht de film aan te wenden, indien ze niet op de achtergrond willen geraken. Ons tijdschrift is bereid elk initiatief te behandelen.

Frans Verstreken bewijst, dat wij ook op de voorpost thuis horen.⁽³⁾

Renaat van der LINDEN

BOEKBESPREKING

Nederlandse Volkskundige Bibliografie. Systematische Registers op Tijdschriften, Reekswerken en Gelegenheidsuitgaven onder leiding van Prof. Dr. K. C. PEETERS.

Deel VI. *Eigen Schoon en de Brabander* (1911-1969), door Lea PEETERS, Antwerpen, Centrum voor Studie en Documentatie, v.z.w., 1968, XXXVII - 505 blz., geb. 175 F.

Het tijdschrift « *Eigen Schoon en de Brabander* » is de afstammeling en versmelting van twee andere: « *Eigen Schoon* » (1911-1914) en « *De Brabander* » (1919-1925). De student Jan Lindemans en drie Davidsfondsafdelingen liggen aan de basis van het eerste, « een tijdschrift voor geschiedenis, oudheidkunde, folklore en taalkunde ». De vierde jaargang kreeg met het augus-

tusnummer de genadeslag door het uitbreken van de oorlog. Na de eerste wereldoorlog steekt Maurits Sacré, drukker van de verdwenen uitgave, van wal met « *De Brabander* ». Hij speelt het haast alleen klaar met het schrijven en drukken van de nummers. Volhouden blijkt onmogelijk en na vier jaar hard werken heeft de versmelting met het vroegere « *Eigen Schoon* » plaats. In

(3) De vriend Frans Verstreken gaf de drukplaten voor deze bijdrage in bruikleen. Wij betuigen er hem nogmaals onze ware dank voor.

Voor de verhouding *Volkskunde en Film* verdient het artikel « Een kleurfilm over de Kempense Schuttersgilden » van K. C. P[EETERS] in *Volkskunde* LXI (1961) 158-160 de bijzondere aandacht.

1926 ontstaat uit de activiteiten van de twee tijdschriften een nieuwe groepering: « Geschied- en Oudheidkundige Kring van West-Brabant » en geeft als naam aan de publikatie de samenvoeging van de twee tijdschriften. Jan Lindemans die als student te Leuven een rol speelt bij de stichting van het eerste blad, en vanaf de derde jaargang aan het tweede medewerkt, wordt hart en ziel van het derde tijdschrift. Lea Peeters heeft na de historische commentaar van de drie periodieken en congressen en monografieën de historiek van de vijf belangrijkste medewerkers gegeven: Dr. Jan Lindemans (1888-1963), Prof. dr. H. De Vis (1885-1949), Maurits Sacré (1883-1934), Constant Theys (1886-1964), Ir. Paul Lindemans (1890-1968). Met recht en reden staat Jan Lindemans vooraan. « Het « Album Dr. Jan Lindemans » (1951) en het speciaal huldenummer van « Eigen Schoon en de Brabander » (1958) bewijzen de waarde van en de waardering voor « de stichter, de leider en bezieler van ons genootschap en van ons tijdschrift » 'dixit dr. R. Roemans'. Hij bereikt de leeftijd van zeventig jaar bij het ontvangen van het jubelnummer, maar werkt tot de laatste dag. De vier andere medewerkers hebben elk op hun terrein en op hun manier hun specifieke verdiensten. E.H. De Vis stelde zich niet tevreden met talloze academische lezingen en publikaties in een tijdschrift. Hij gaat naar het volk toe, wekt de belangstelling voor de streek ook op bij de mindere man, brengt de wetenschap door gouddagen en plaatselijke tentoonstellingen voor iedereen toegankelijk. Maurits Sacré publiceert, nog geen achttien jaar oud zijnde, richt in 1911 een drukkerij op en geeft dadelijk twee weekbladen uit. Op twintigjarige leeftijd reeds staat hij klaar met « Geschiedenis van Merchtem » en zijn « Rijmkroniek

en Oorkondenboek van Merchtem », samen 862 bladzijden! Dat werktempo houdt hij vele jaren vol. Hij is voorzitter, sekretaris en lid van menige kring en behandelt intussen tegelijk dorpsgeschiedenis, oudheidkunde, volkskunde en geslachtskunde, bibliografie, toerisme en taalkunde.

Constant Theys publiceerde gedurende meer dan 25 jaar ruim 500 bijdragen in E S B onder de titels « Uit oude papieren » en « Het vroegere volksleven ». Als veertiger vat hij het plan op de geschiedenis te schrijven van een tiental gemeenten tussen Zenne en Zoniën, een der meest bedreigde hoeken van het Vlaamse land. Voor acht speelt hij het klaar. Zijn werk berust op rechtstreeks dokumentatie uit de archieven. Als perfecte autodidakt — als knaap werkt hij twaalf uur per dag als kasseier! — haalt hij een overvloedige oogst binnen voor Brabant en omgeving. Ir. Paul Lindemans, broeder van Jan, beschikt over dezelfde werkkraft en dezelfde wetenschappelijke nauwgezetheid als zijn broeder. Het spreekt vanzelf, dat hij als lid van onze Bond en medewerker van ons orgaan een In Memoriam krijgt in ons blad.⁽¹⁾

Deze vijf voorposten hebben hun stempel op het tijdschrift gedrukt. Määr daarnaast komen talrijke andere medewerkers, mannen met namen als een klok: C. de Baere, B. van den Broeck, E. Claes, R. Foncke, A. van Hageland, J. Gessler, Jan Grauls, enz, enz. « Eigen Schoon en de Brabander » is nog immer springlevend. Het is heuglijk voor het volk en de wetenschap te lezen, vol piëteit, hoe idealisten het blad zo schoon en meer dan Brabants hebben gemaakt. Het werk van Lea Peeters brengt een systematisch inzicht en overzicht voor een halve eeuw Brabants leven en streven.

Renaat van der Linden

(1) M. DAEM: In Memoriam ir. Paul Lindemans. O V Z XXXXIII (1968) 204.

Nederlandse Volkskundige Bibliografie. Systematische Registers op Tijdschriften, Reekswerken en Gelegenheidsuitgaven onder leiding van Prof. Dr. K. C. PEETERS. Deel VII, Oostvlaamse Zanten (1926-1960) door Lic. R. VAN DER LINDEN, Antwerpen, Centrum voor Studie en Documentatie, v.z.w., 1968 (verschenen in juni 1969). XXX + 341 pp., geb. 175 F.

In de reeds goed bekende reeks *Nederlandse Volkskundige Bibliografie* is deel VII het systematisch register op ons tijdschrift, althans voor de jaargangen 1926 tot 1960. De auteur ervan is de huidige hoofdredacteur Lic. R. van der Linden, zelf regelmatig auteur van bijdragen en een erkend wetenschappelijk volkskundige. We mochten ons dan terecht aan iets merkwaardigs verwachten. Dat vinden we in het inleidende hoofdstuk over de « *Geschiedenis van het Tijdschrift Oostvlaamse Zanten* » (p. V - XXIII).

Die inleiding kwam niet alleen tot stand met behulp van de artikelen over de activiteit van de Bond, die regelmatig in ons orgaan verschijnen, maar vooral met behulp van onuitgegeven documenten van wijlen Prof. em. Dr. P. De Keyser en van Clement V. Trefois.

Gent had een gunstige voedingsbodem voor de wetenschappelijke volkskunde, o.m. in de persoon van drie geleerden: Prof. Dr. P. Fredericq en Prof. Dr. J. Vercoullie, die grote belangstelling hadden voor de volkskunde en nauwkeurige richtlijnen verstrekten voor het codificeren van volkskundige feiten, en van Prof. Dr. Hendrik Logeman de man die na een vakantiereis in Skandinavië de idee van de volkskundige openluchtmusea lanceerde en propageerde.

Bij de wereldtentoonstelling van 1913 te Gent was er een unieke kans. Armand Heins steunde Logeman bij diens voorstel om te Gent een openluchtmuseum op te richten en hij schetste een Vlaams openluchtmuseum in het Gentse Stadspark.

Maar de kans werd verkeken en Gent noch Oost-Vlaanderen is nooit aan zijn openluchtmuseum geraakt. De stem van Logeman werd in Nederland wel ge-

Arnhem is er het uiteindelijk gevolg van geweest.

De onmiddellijke aanleiding tot het stichten van de Bond van Oostvlaamse Volkskundigen en van de publikatie van Oostvlaamse Zanten was het Vlaamse Filologencongres te Gent, in 1926, waarop de Heer F. Van Es, secretaris van de sectie, in de welsprekendheid van sectievoorzitter Pol De Mont een ideale inleiding vond om zijn pleidooi voor de stichting van een vereniging in principe te zien aanvaarden. Twee maanden na de stichting van de Bond op 2 mei 1926 verscheen het eerste nummer van « Oostvlaamse Zanten » met als redactiesecretaris de Hr. F. Van Es. Hij is bijna de hele periode tot 1960 in de redactie gebleven. Ook hij heeft gezorgd voor de zo nuttige voorstudies tot het boek dat we hier bespreken nl. de inhoudstafel op OVI. Zanten jg. I - jg. XXV (1926-1950) en op jg. XXVI-XXXV (1951-1960), waarin de artikelen analytisch, systematisch en alfabetisch worden gerangschikt.

De auteur van onderhavig werk heeft die verder uitgebouwd, volkomen in overeenstemming met het Plan Hoffmann-Krayer en met vertalingen van de rubrieken in het Duits, Engels en Frans, zodat we thans beschikken over een ook internationaal bruikbaar en exhaustief, bibliografisch werkinstrument.

In het « Voorwoord » worden door Prof. Dr. K. C. Peeters andermaal de noodzakelijk geachte verbeteringen aan het plan Hoffmann-Krayer gepubliceerd. Ze brengen een uitbreiding en een betere verdeling van bestaande nummers en letters nl. IC4, bij VI D, E, F, G en H, X B 5 tot 7, XII D2 en XVI E.

We verwachten met spanning na 1970 de voortzetting van deze reeks voor het 6e decennium van de 20-

GEZONGEN VLAAMSE KINDERSPELEN

Oud en Nieuw

VOORBESCHOUWING

Met de ontwikkeling van de volkskunde rijst in de 19e eeuw belangstelling voor kinderspel en kinderzang. Men meent terecht in de expressievormen van het kind prototypen van het volkseigene bewaard te vinden, zowel wat zeden en gebruiken betreft als wat in verband staat met taal en gebaar.

Een internationale stroming zet in naar het herwaarderen van het volkseigen geestesbezit en zijn plastische en muzische expressievormen. Eens te meer in de geschiedenis blijven op dat ogenblik de aangeboren esthetische neigingen van het Vlaamse volk en zijn artistieke gaven niet onopgemerkt. Weldra ontdekken buitenlandse en Belgische navorsers het onmetelijk rijk bezit aan liederen en aan gezongen kinderspelen dat door mondelinge overlevering leeft in de Vlaamse volksgemeenschap.

In navolging van belangrijke buitenlandse initiatieven ontstonden toen in eigen land musicologisch en volkskundig gesproken meesterlijke verzamelingen en studies die, naar inhoud en vorm, de wereldfaam verdienen die zij sindsdien, tot op heden toe, genoten.

Naast dit geschiedkundig feit doet zich echter een niet minder opvallend feit gelden: in de verzamelingen en studies blijft het muzikaal uitzicht van het kinderlied en -spel veelal achterwege. Dat is geen toeval. Uit beschouwingen en opmerkingen van de auteurs blijkt duidelijk een tweevoudige oorzaak: een tekort aan waardering en daardoor een gebrek aan belangstelling en eerbied voor de kinderlijke zangwijze — dit betreft vooral de musici en de muziekgeleerden —; en een tekort aan muzikale ontwikkeling — een euvel dat niet zelden aanwezig is bij de volkskundigen.

Nochtans is de muzikale gedaante van lied en spel essentieel bij de studie van het kultuurbezit. Hierin vindt dan ook de onderhavige reeks van bijdragen over het gezongen kinderspel haar motivering; zij wenst

- een muzikale leemte aan te vullen bij de studie van het Vlaamse volks- en kinderlied;
- aan te tonen dat kinderlied en -spel een *levend* bezit zijn, omdat al maar door lied en spel wijzigingen ondergaan door de mondelinge overlevering, door plaatselijke gewoonten, en onder invloed van *melodische idiooms*, dit zijn plaats- of streekeigen zangwijzen;
- te bewijzen dat de muzikale traditie bij onze volkskinderen nog leeft; en dat ze zich met ongebroken kracht handhaaft tegenover de volksvreemde muzikale invloeden van het aktueel milieu en zijn overbeladen geluidsproduktie.

I. Het Spel « Door de Poort kruipen »

RANGSCHIKKING EN BENAMING

In de literatuur wordt dit spel gerangschikt :

- onder de bruggespele, met de benaming *Door de poort kruipen*, *Onder de brug kruipen*, of *Karikollen*; zie o.m. : A. de Cock, Is. Teirlinck, A. De Cort, R. Ghesquiere;
- of onder spelen, ronde- en reidansen, zonder bijzondere benaming; zie o.m. : L. Hiel, Ad. Lootens - J.M.E. Feys, J. Nuyts, Fl. Van Duyse.

In de eigen verzameling⁽¹⁾ houdt het spelgebruik doorgaans verband met het bruggespel. Het spel is alom bekend onder de benaming *Door de poort kruipen*; het wordt dikwijls ook *muurspel* genoemd.

VERSPREIDING

Uit de literatuur vernemen we dat tijdens de vorige eeuwen het spel vrij algemeen in zwang was, zowel in de steden en de geïndustrialiseerde streken als op het platte land.

Uit de eigen verzameling blijkt dat de volle waarde en aktualiteit van het muurspel is bewaard gebleven. Inderdaad, waar Vlaamse kinderen spelen en zingen mogen we, ook thans, de bruggespele « onder de schoonste kinderspele rekenen » (A. de Cock - Is. Teirlinck, I, 234).

VORMEN

Het spel *Door de poort kruipen* is een enkelvoudig of een samengesteld spel, naar gelang het uit één enkel deel bestaat of in zijn verloop meer fazen (delen) kent.

De literatuur geeft de volgende spelvormen op :

- Het spel bestaat uit één enkele faze : door de poort kruipen.
- Het spel verloopt in twee fazen : vooreerst door de poort kruipen; daarna overgaan van de gebonden rij naar de kring of rij met ont kruisen, resp. zagen van de armen.
- Het spel breidt zich uit over drie fazen; op de beide reeds vermelde fazen volgt : in een hoop lopen en elkaar voortduwen, of de handen loskappen, of de armen opsteken.

Het spelverloop wordt per faze geregeld door de zang van een bepaald lied, of door een hetzij gezongen, hetzij geroepen kort bevel.

In de eigen verzameling vinden we dezelfde spelvormen : het spel kent één à drie fazen. Na het ont kruisen van de armen kan zich, bij het spel in drie fazen, de volgende verbreding van uitvoering voordoen : in de gewone kring staande beginnen de kinderen zich om te keren om ten slotte op elkaar toekomend met het achterste tegen elkaar te stoten.

(1) Een archief van Vlaamse volks-kinderliederen, opgebouwd door de leiding en de leden van het Seminarie voor Muziekopvoeding. De verzameling berust in het Sekretariaat voor Muziekopvoeding te Mechelen (Zandpoortvest 1).

Kenschetsend voor beide verzamelingen is de uitvoering in één enkele faze of in twee fazen, met volgende eigenaardigheid: we ontmoeten als één enkele faze of als twee elkaar opvolgende fazen niet slechts de eigenlijke eerste, resp. eerste en tweede faze van het muurspel, maar ook de tweede faze op zichzelf die zich als zelfstandig spel heeft losgemaakt van het muurspel. Het spel neemt dan de vorm aan van paarsgewijs zagen; of van een rondspel met kruisen en ont kruisen van de armen, alles geregeld door de zang van een zelfde lied.

BESCHRIJVING

We rekenen hier de muzikale beschrijving van het spel tot onze bijzondere taak. Met het oog op dit doel geven we de voorkeur aan een algemene toelichting bij de spelregels, beperkt tot de gegevens die de structuur van de zangwijze motiveren, boven een gedetailleerde toelichting van plaatselijke varianten der spelbezigheid.

Eerste gedeelte (faze) van het spel: door de poort kruipen. De kinderen geven elkaar de hand. L.H. in R.H., en vormen een lange rij. Het eerste kind links steunt met de vrije R.H. hoog tegen een muur en vormt aldus met de muur een « poortje ». Voortdurend eenzelfde liedje zingend loopt heel de ketting erdoor te beginnen met het laatste kind van de rij. Het kind dat het poortje vormt, kruipt er niet door, maar keert eenvoudig met de rij mee zodat het na de eerste doorgang van de rij met de rug tegen de muur vaststaat, R.A. vóór de borst en R.H. boven de L.S. tegen de muur. Nu vormt dat kind met zijn L.A. en de R.A. van zijn geuur, het tweede kind, een nieuw poortje waardoorheen de ketting opnieuw afloopt. Het tweede kind gaat niet door het poortje, maar keert met de rij mee zodat het na de tweede doorgang van de rij met de rug tegen de borst van het eerste kind vaststaat, R.A. vóór de borst, R.H. over de L.S. in de L.H. van het eerste kind. Het tweede zal nu met zijn L.A. en de R.A. van het derde kind een poortje vormen voor de derde doorgang van de rij. Dit herhaalt zich tot allen vastzitten met de rug tegen de borst van hun voorganger. Allen hebben de R.A. vóór de borst en houden met de R.H. over de L.S. de L.H. van hun voorganger vast.

Waar zich de spelvorm beperkt tot de eerste faze eindigt het spel met het doorkruipen van het laatste kind.

Overgang tot het tweede gedeelte van het spel: nog steeds hetzelfde liedje voortzingend kromt de gebonden rij naar links en het laatste kind neemt met zijn vrije L.H. de R.H. van het eerste kind, d.w.z. de hand die tot nu toe tegen de muur rustte. Ondertussen draait de gebonden rij mee naar links en allen staan in een kring, hand in hand met gekruiste armen, het gezicht naar het midden.

Tweede gedeelte (faze) van het spel: het vertoont varianten; zijn kenschetsend:

- a. Het *ontkruisen* of *lossen*: van de kring met gekruiste armen gaan de kinderen over naar de kring in gewone ronde. Dit gebeurt meestal kind per kind op gezongen bevel, gewoonlijk door een lied waarin bij elke herhaling een volgend kind opgeroepen wordt. Waar zich de spelvorm beperkt tot de eerste en tweede faze is het spel met de oproep van het laatste kind ten einde.

b. Het *zagen* of *weven* : de armen blijven gekruist, de kinderen trekken de armen beurtelings links en rechts, op het ritme van een liedje dat de beweging van het zagen suggereert. Hierop volgt het slot van het spel, doordat sommige kinderen zo hard trekken dat de ketting breekt.

Waar de tweede faze als zelfstandig spel in zwang is, dus los van het door de poort kruipen, geschiedt dit op de volgende wijze :

Het ont kruisen wordt ingeleid door het kruisen van de armen. De ronde vervult de taken onder het herhaald zingen van een zelfde lied, vooreerst met een tekstwoord dat oproept tot het kruisen van de armen, daarna met een bevel tot het lossen.

Het zagen wordt meestal paarswys uitgevoerd onder het gedurig hernemen van een zelfde liedje.

Derde gedeelte (faze) van het spel : sluit aan hetzij bij het ont kruisen van de armen, hetzij bij het zagen. In het eerste geval gaat het spel voort nadat de gewone ronde gevormd is : onder het zingen van een nieuw lied keert zich de hele ronde om, ineens of één voor één, zodat allen met het gezicht naar buiten gekeerd staan. Om te eindigen stoten de kinderen, al of niet, hun achterste tegen elkaar. In het tweede geval volgen op het zagen drieërlei varianten van het slot : de handen *loskappen*, d.w.z. de ketting opzettelijk breken; de armen tegelijk opsteken en de handen lossen; los laten, in een hoop lopen en rond elkaar trappelen. In beide gevallen begeleiden gezongen of geroepen bevelen de naar het slot leidende handeling.

TEKST EN TAAL

Zang begeleidt en ordent elke spelfaze. Hogerop onder *Vormen* hebben we deze gebondenheid van het spel aan bepaalde liederen of meestal gezongen bevelen reeds vermeld. Nu is aan alle zang inherent dat hij gepaard gaat met taal. Zo zingt ook het kind bij zijn spel op tekst : zinvolle woord- en taalvormen of louter klankenspel. Deze teksten zijn de getrouwe tolk van het kinderlijk taaleigen. Zij zijn de verbale uitdrukking van het gedachten- en verbeeldingsspel, inzonderheid van het akoestisch-motorisch verbeeldingsspel, dat het kind verbindt met de spelbezigheid, in ons geval met het muurspel. Zij, tekst en taal, leren ons de psychische ondergrond, het *tema*, dat het spel impulseert en zijn expressieve betekenis in het kinderleven verzekert.

Onder welk verbaal kleed doorleeft het kind de verschillende fazen van het spel? Welke associaties en taalvormen treden op de voorgrond? Dit zijn dan de vragen die we wensen na te gaan.

De tekst. — Zoals reeds gezegd zijn de teksten van de liederen en roepen in twee groepen te rangschikken : zinvolle woord- en taalvormen, louter klankenspel. Terwijl de eerstgenoemde groep de spelbezigheid associeert met milieu eigen situaties en handelingen, zet de tweede de motoriek van het bewegingsspel om in taaleigen klankbeelden. Inderdaad, in de tekst openbaart zich de verbeelding en de tongval van het Vlaamse kind. En de literatuur, en de eigen verzameling bieden hiervoor

een rijke keuze van sprekende voorbeelden. We vestigen de aandacht o.m. op de volgende teksten, omwille van hun kenschetsende beelden en taalvormen.

In verband met de eerste faze :

- Beeld van de boom (kind dat met de arm tegen de muur steunt) en de « maagdetjes » (overige kinderen) die door de poort rijden; zie n. 46 en nrs. 42 à 45, 47.
- Beeld van het oog van de naald (kind dat de poort vormt) en de draad (kinderen die doortrekken); zie nrs. 1 à 12.
- Beeld van de visserij : de kabeljauw (kind dat de poort vormt) en schellevis (rij); zie nrs. 50 à 52, 54, 55.
- Beeld van het haasje dat door de « statie » (poort) kruipt en aansluit bij de (tros) kinderen die reeds gekruist staan; zie nr. 28 en nrs 13, 16, 17, 19, 20, 25, 30.
- Beeld van een mugge die onder de brugge loopt; zie nrs. 57, 58.
- Beeld van de kruipende karikol of spin; zie nrs 31 à 34, 36, 37, 38 en nr. 48.
- Tweevoudig beeld van de kruipende karikol en van « waarme rek »; zie nrs. 36, 37.
- Beeld van de koeien die in lange rij naar de stal komen; zie nr. 53.
- Beeld van een « resem » pensen; zie nr. 27.
- Beeld van het lichten en bestellen van brieven; zie nr. 26.
- Beeld van kruiwagens die door de poort rijden; zie nr. 56.
- Oproep tot het doorkruipen; zie nr. 48.
- Uitbeelding van het strakke ritme der spelbeweging; zie nrs. 38, 41.

In verband met de tweede faze :

- Oproep tot het ont kruisen, resp. tot het kruisen en ont kruisen van de armen; zie nrs. 1, 3, 6 à 10, 27, 28, 54.
- Beeld van hout zagen (plank of boom); zie nrs. 22, 24, 26, 46.
- Beeld van de boom en het slingeren van zijn takken (armen); zie nr. 25.
- Beeld van de strijkstok bij het viool spelen (zagen); zie nr. 52.
- Beeld ingegeven door het mechanisme van het weefgetouw (weven); zie nrs. 31, 35, 40.
- Beeld ingegeven door de slingerende beweging van de slang (slingeren van handen en armen); zie nrs. 15, 37.
- Aansporing tot ritmisch geordend trekken met de armen; zie nrs. 13, 14, 16 à 23, 28.

In verband met de derde faze :

- Beeld van kappen, met ritmisch ordenend bevel van de taak; zie nr. 37.
- Beeld van verhuizen (in een hoop lopen en elkaar voortstoten); zie nr. 55.
- Beeld van pijpen (handen omhoog steken); zie nr. 31.
- Bevel tot in een hoop lopen; zie nr. 50.
- Oproep tot omkeren en bevel tot schudden (met het achterste tegen elkaar stoten); zie nrs. 27, 28.

De taal. — Bij het materiaal, zowel uit de literatuur als uit de eigen verzameling, treden de volgende kenmerken op de voorgrond :

- De taal is gemeten. Haar ritmische kadans is bij voorkeur ingegeven door een korte, markante ritmische figuur die, door haar gedurige herhaling, het karakter van de spelbezigheid in reliëf brengt.

- Een veelvuldig hernemen van woorden en zinsneden onderlijnt het aanhoudend herbeginnen en doorzetten met een zelfde handeling.
- Er manifesteert zich een neiging tot veelvuldig gebruik van rijmwoorden in vlugge opeenvolging, alsook van assonanties en alliteraties. Ook dit zijn middelen waardoor de taal de speldrift aanwakkert en het dynamisme van de spelbeweging tot uitdrukking brengt.

ZANGWIJZE

Wie zich voor de volkskunde interesseert om daarin de expressievormen van de volksmens te bestuderen met haar algemene en haar volkseigen uitzichten, die zal biezonder belang stellen in dit deel van de onderhavige bijdrage. Immers, onbelemmerd door het redenerend verstand en vrij van materiële, tijdelijke bestaansvormen, openbaart ons de zangwijze, onder volkseigen melodische taalvormen, de diepste roerselen van de kinderziel.

Aldus treden twee vragen voor ons op de voorgrond: Is het muurspel nog aktueel in het hedendaagse kinderleven? Weerklinken in stem en gebaar van de thans spelende kinderen traditionele zangwijzen, teksten en bewegingsvormen?

Een keuze van voorbeelden uit beide verzamelingen, de literatuur en onze dokumentatie over het levend kinderlied, moge een vergelijkende kijk op de situatie toelaten over een tijdbestek van ruim 100 jaar. Dit panorama op het gezongen kinderspel laat geen twijfel over het positief karakter van ons antwoord. De pret van zingend door de poort te kruipen, behoudt en versterkt haar aktualiteit met elke nieuwe generatie; waar kinderen zingen en spelen, leeft en herleeft dit spel in zijn naïeve bevalligheid. De zangwijze, en hiermee bedoelen we de hogere eenheid van melodie, tekst en bewegingsvorm, kent wel variaties en aanpassingen aan het ogenblikkelijk levensmilieu, maar de bron van motorische en muzikale inspiratie blijft ongewijzigd één en dezelfde: 't is de kinderlijke bewegingsdrang die uitdrukking vindt in zang en gebaar, en dit op een zodanige wijze dat de expressievorm van het kind, zijn zangwijze, doordrenkt is van het volkseigene.

We groeperen hierna rond kenschetsende voorbeelden uit de literatuur, een keuze van liederen uit de eigen verzameling. Bij de schriftelijke voorstelling van het materiaal betrachten we eenheid van notatie opdat gelijkenis en verschil van zijn gedaanten zich des te scherper zouden aftekenen. De toepassing van dit grondbeginsel vraagt een zekere revisie van de optekeningen uit de literatuur; een revisie naar de geest, de stijl van het bedoelde klankbeeld, die weleens een wijziging van de letter, d.w.z. van de wijze van optekenen ten gevolge heeft. Voor de schrijfwijze van de liedteksten hebben we de volgende stelregel gevolgd: bij de liederen uit de literatuur houden we ons aan de schrijfwijze van de auteurs; bij de liederen uit de eigen verzameling passen we eenvoudig de moderne spelling toe.

De lezer die een musicologische toelichting van de liederen verlangt, verwijzen we naar onze uitgebreide studie over de melopee van het Vlaamse kinderlied⁽¹⁾. Om het volkskundig karakter van de onderhavige bijdrage beperken we ons tot twee vergelijkende beschouwingen:

(1) Een experimenteel-psychologisch onderzoek in dienst van het Seminarie en Laboratorium voor Psychologische en Experimentele Pedagogiek (Rijksuniversiteit, Gent) dat eerlang zal verschijnen.

- Er is een nauwe verwantschap tussen de zangtaal van onze kinderen in het verleden en in het heden. Vergelijk o.m. de voorkeur neiging voor beperkte toonladders, tweeledig ritme, melodische eenvoud, soberheid bij de zinsbouw en herhaling van zinnen en zinsneden. Sommige groepen van liederen vertonen zelfs een sterke gelijkenis naar melodie. Vergelijk b.v. de liederen « Daar zat een wever », nrs 31 en 40; de liederen « Een hoske », nrs 13 en 21; de liederen « Zagemannetje » nrs. 13 en 21,
- De zangexpressie van onze kinderen was toen melodieuzer van inspiratie, waar ze nu eerder ingegeven is door motorisch-ritmische impulsen. Vergelijk de liederen « En de boom » uit de literatuur (nrs. 42 à 44) met deze uit de eigen verzameling (nrs. 45 à 47); de Schellevis-liederen die in de literatuur talrijk te vinden zijn (nrs. 50, 52, 54, 55) met b.v. de liederen nrs 38 en 41 die voor de eigen verzameling kenschetsend zijn.
Zou dit melodisch-ritmisch verschil bij de muzikale uitdrukking het gevolg zijn van de grondige wijziging van levenssfeer waarin het kind toen verkeerde, en waarin het zich nu bevindt?

LEGENDE

- ↑
X gesproken recitatie
- niet gemeten tijdwaarde
- | verdeling van de maat in tijden
- uitroep

SLOTKLANK

Het bruggespel, wereldwijd verspreid onder gezongen en niet gezongen spelvormen, is historisch te rangschikken onder de oudste kinderspelen. Tot zijn representatieve varianten behoort het gezongen spel *Door de poort kruipen*. Thans, in een levensmilieu waarin techniek en weelde het kind overstelpen met speelgoed en nieuwe spelmogelijkheden, zingen en spelen onze kinderen nog steeds dit spel. Alom en ongewijzigd is het muurspel in zwang : wat leert ons dit feit?

Traditionele spelen zijn nooit in noch uit de mode. Zij beantwoorden aan de natuur van het kind en vinden daarin hun blijvende motivering en vormgeving. Wel kent ook het muurspel tijdeigen aanpassingen, maar deze gebeurlijke afwijkingen zijn meestal van een onstandvastig karakter, zij raken niet de *stijl* van de uitdrukking.

Verlaat uw verheven troon en kruip met onze kinderen al zingend door de poort. Beluister met liefde en volkskundige aandacht hun zangwijze. Dan zult u het paradijs van het spelende kind binnentreden en daarin de volkseigen hoek van het Vlaamse kind ontdekken.

Dank en hulde aan de directeur van de normaalschool der Broeders van Liefde te Zwijnaarde, E. Br. Henri ROOBAERT, de muzikale kindervriend en vakkundige verzamelaar van het levend volks- en kinderlied. In erkentelijkheid vermelden we zijn medewerking aan deze reeks van bijdragen.

Dr. Lucy GELBER

NAALD EN DRAAD

R. GHESQUIERE, Kinderspelen, I. nr. 219

SINT-DENIJS - WESTREM

1 Naald en draad is al - tijd goed, Vi - va de naald en de vin - ger - hoed!
 Los - se, los - se, Wie zal on - ze los - man zijn?
 Dat zal zijn Ro - ze - ma - rij, Dat zal Lies - ke Broe - ke zijn!

N.B. Wordt gespeeld: als samengesteld spel in twee fazen.

Zie variante, waarin als tweede faze het zagen volgt, in: *Volk en Taal*, 3e jaarg., p. 251.

Zie variante van het lied «Naald en draad», te Geluwe gezongen zonder spel erbij: *ibidem*, nr. 220.

A. DE COCK - Is. TEIRLINCK, Kinderspel, I. p. 258

HERDERSEM

2 Nolj' en droued es at - tijd goed, Vi - van de nol - je,
 vi - van de nol - je! Nolj' en droued es at - tijd goed,
 Vi - van de nolj' en de vin - ger - hoed!

N.B. Wordt gespeeld: als enkelvoudig spel.

Zie varianten: A. de Cock - Is. Teirlinck, Kinderspel, I, p. 257 - 262.

A. DE COCK - Is. TEIRLINCK, Kinderspel, I. p. 258 en II. p. 161

MUNKZWALM

3 Nolj' en droued es al - tijd goed, Vi - van de nol - je, ...
 Los - se los, wie zul - len we los - sen, Wie zal on - ze los - man zijn?
 Dat zal zijn, Ro - ze - ma - rij, Dat zal Ma - rie - ken zijn.

N.B. Wordt gespeeld: als samengesteld spel in twee fazen.

4

Nol - je - ke en draai - ke is al - tijd goed,
Vi - van de nol - je en de vin - ger - hoed!

N.B. Wordt gespeeld: als enkelvoudig spel,
Zie variante: L. Hiel, Zing mee, I, nr. 87.

5

Naald en draad is al - tijd goed. Vin - ge - rin - ger -
hoed, vin - ge - rin - ger - hoed. Naald en draad is
al - tijd goed, Vin - ge - rin - ger - hoed.

N.B. Wordt gespeeld: als enkelvoudig spel.
Wordt ook bij het koorddansen gezongen.

6

Krui - sen zul - len wij nu, krui - sen. Wie zal
on - ze krui - se zijn? Jif - frouw Ma - rie, die
speelt op heu - ren duim, Dat zal krui - se zijn.
Los - se, wie los - se, wie los - se, wie los - se, Wie
zal der on - ze los - ser zijn? Le - o - tje dat
zoe - te kind, Dat zal on - ze los - ser zijn.

N.B. Wordt gespeeld: als samengesteld spel in twee fazen.
Zie varianten; R. Ghesquiere, Kinderspelen, I, nrs. 124-126.

7

Naald en draad is al - tijd goed,
Vi - vat de naald en de vin - ger - hoed!

1. Kruis - man, kruis - man, Wie zit er in mijn
kruis - man? Wie zal on - ze kruis - man
zijn? Dat zal zijn, Je - zu - ke - ma -
rij, Dat zal ons Ar - let - je zijn.

2. Losman, losman,
Wie zit er in mijn losman?
Wie zal onze losman zijn?
Dat zal zijn...

N.B. Wordt gespeeld:

- als samengesteld spel in drie fazen: doorkruipen - kruisen - lossen;
- als samengesteld spel in twee fazen; doorkruipen - lossen,
kruisen - lossen;
- als enkelvoudig spel: doorkruipen of kruisen.

Zie: L. Gelber, Kinderzang uit Zwijnaarde, Uitgaven van de Koninklijke Bond der Oostvlaamse Volkskundigen, XXIX (1968).

A. DE COCK - Is. TEIRLINCK, Kinderspel, II, p. 159

DENDERLEEÛW

8

1. Kruis, kruis, kruis! Wie zal er on - ze kruis - ser zijn?

Net - te - ken, het zoe - te - ken, Zal on - ze kruis - ser zijn!

2. Los, los, los!
Wie zal er onze lossen zijn?
..., het zoeteken,
Zal onze lossen zijn!

N.B. Wordt gespeeld: als samengesteld spel in twee fazen.
Zie varianten: ibidem, p. 159-161.

9

Naald en draad is al - tijd goed, Vi - vat het naald - je,
 Vi - vat het naald - je! Naald en draad is al - tijd
 goed, Vi - vat de naald en de vin - ger - hoed!
 Los - man, los - man, Wie zal er ons ver - los - sen, Wie zal
 on - ze los - man zijn? Dat zal zijn Ro - ze - ke - Ma -
 rijn, Dat zal ons Mi - che - lie - ne - ke zijn.

N.B. Wordt gespeeld: als samengesteld spel in twee fazen of, los van elkaar, als twee verschillende enkelvoudige spelen.

10

Naald en draad is al - tijd goed, Vi - vat het naald - je,
 Vi - vat het naald - je! Naald en draad is al - tijd
 goed, Vi - vat de naald en de vin - ger - hoed!
 Los - man, los - man, Wie zal er ons ver - los - sen, Wie zal
 on - ze los - man zijn? Dat zal zijn Je - zu - ke - Ma -
 rijn, Dat zal ons Su - zan - ne - ke zijn.

N.B. Wordt gespeeld: als samengesteld spel in twee fazen of, los van elkaar, als twee verschillende enkelvoudige spelen.

TURNHOUT

11

Naald en draad is al - tijd goed, Vin - ge - rin - ger -
 hoed, vin - ge - rin - ger - hoed, Naald en draad is
 al - tijd goed, Vin - ge - rin - ge - rin - ger - hoed.

N.B. Wordt bij het koorddansen gezongen.

ZONDEREIGEN

12

Naald en draad is al - tijd goed, Vin - ge - rin - ge -
 roed, vin - ge - rin - ge - roed. Naald en draad is
 al - tijd goed, Vin - ge - ring - roed.

N.B. Wordt bij het koorddansen gezongen.

EEN HOSKE

A. DE COCK - Is. TEIRLINCK, Kinderspel, I, p. 258 en 261

ANTWERPEN

13

Een hos-ken deur ons tros-ken, En zo schie-ten wij
 on - zen vo - gel, En zo schie-ten wij ons ko - nijn.
 Za - ge, za - ge, men - ne - ke, Bo - ter in mij pen - ne - ke!

Geroepen: Van al een, van a twee, van a drij!

N.B. Wordt gespeeld: als samengesteld spel in drie fazen.

de Cock - Teirl. (I, 259) noteert voor «Een hosken» ook een variante die overeenstemt met de zangwijze uit de eigen verzameling; zie «Een hoske deur z'n troske» (Antwerpen).

Zie het Oud-Nederlandse lied «Ha, roske deure mij kroske», voor spel beperkt tot de eerste fase, in: Fl. van Duyse, Het O.N.L., II, nr. 1406.

14

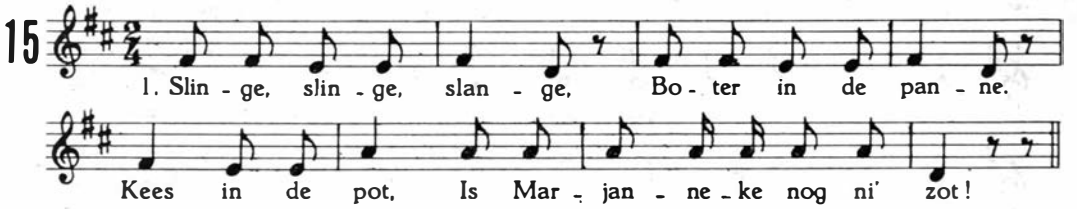

Zij - ge, za - ge, man - ne - je. Wat
is er in da kan - ne - je? Zoe - te melk en
wit - te brood, Daar - mee kwee - k'n me Mie - tje groot.

N.B. Wordt gespeeld: als enkelvoudig spel.

De passende zanghoogte voor dit liedje zou de gamma van Fa zijn. Om de tonaal- melodische vergelijking met de andere nummers te vergemakkelijken, hebben we de melodie in de gamma van Re opgetekend.

15

1. Slin - ge, slin - ge, slan - ge, Bo - ter in de pan - ne.
Kees in de pot, Is Mar - jan - ne - ke nog ni' zot!

2. Zinge, zinge, zoage,
De kat en kan ni' kloage.
Den hond kan ni' bijte,
Moe je mē da' verwijte!

N.B. Wordt als rij- of rondedans gezongen.

Zie hogerop de bemerking over de passende zanghoogte. Om dezelfde reden hebben we ook hier de melodie in de gamma van Re opgetekend.

Zie ook: A. de Cock - Is. Teirlinck, Kinderspel, IV, p. 29.

16

Een hos - ken deur ons tros - ken, En zo schie - ten wij
on - zen vo - gel, En zo schie - ten wij ons ko - nijn.
Za - ge, za - ge, men - ne - ke!

N.B. Wordt gespeeld: als samengesteld spel in twee fazen.

17

Een hos - ke door mijn tros - ke, En zo schie - ten wij on - ze
vo - gel. On - ze vo - gel is ge - scho - ten, Ons ko - nijn ligt op het plein.
Za - ge - , za - ge - man - ne - tje, Bo - ter in dat pan - ne - tje,
Kaas in de pot, Is Mar - jan - ne - tje nog niet zot!

N.B. Wordt gespeeld: als samengesteld spel in twee fazen.

MECHELEN

18

Zie - ge - , za - ge - man - ne - tje, Bo - ter in een pan - ne - tje.
Bo - ter in de pot. En ons Ma - rie - tje dat is zot.

N.B. Wordt gespeeld: als enkelvoudig spel.

ANTWERPEN

19

Een hos - ke door mijn tros - ke, En zo schie - ten wij
ons ko - nijn Met een ge - laas - je wit - te wijn.
Za - ge, za - ge - man - ne - tje, Klaas zat in een stal - le - tje, Wat
heeft hij daar ver - lo - ren? Al - le - bei zijn o - ren.
Wacht tot dat hij thuis komt, Dan zulj' er wel van ho - ren!

N.B. Wordt gespeeld: als samengesteld spel in twee fazen.

20

Door hus - ke pal - ma krus - ke, Is de ste - nen
brug ge - maakt Van ste - nen en van sta - ken?
Al wie't laatst er on - der kruipt, Die zal zijn le - ven wa - gen.
Za - ge-, za - ge - man - ne - tje, Bo - ter in een pan - ne - tje.
Kaas in een pot - te - ke, Is Marjanneke nog geen zotteke?
Kwik - ke - leir boem - la - la! Kwik - ke - leir boem - la - la!

N.B. Wordt gespeeld: als samengesteld spel in twee fazen of, los van elkaar, als twee verschillende enkelvoudige spelen.

MECHELEN

21

Za - ge-, za - ge - man - ne - tje, Bo - ter in een pan - ne - tje.

N.B. Wordt gespeeld: als enkelvoudig spel.

WIEKEVØRST

22

Za - ge-, za - ge - man - ne - tje, Bo - ter in een pan - ne - tje.
Kaas in een pot - te - ke, Is Mar - jan - ne - ke nog geen zot - te - ke?
'k Heb al le - ren za - gen Al op een ei - ken plank,
't Duurt zo lang, 't duurt zo lang, Drie da - gen lang!

N.B. Wordt gespeeld: als enkelvoudig spel.

23

Za - ge, za - ge - man - ne - tje, Wat roert er in dat pan - ne - tje? Sint -
 Jan - ne - tje heeft een kind ge - kocht. Hoe heet het? Len - ter - man - ne - tje,
 Kleu - ter - man - ne - tje. De boe - ren zijn zo lam, Ze
 dra - gen lan - ge neu - zen. Van hier tot Rot - ter - dam, Van
 Rot - ter - dam tot op't scha - vot, Pe - trus is een gro - te zot!

N.B. Wordt gespeeld: als enkelvoudig spel.

WOLFS DONK

24

Za - ge, za - ge, Drie da - gen en drie maan - den lang Op een
 ei - ken plank, zes voe - ten lang! Be - durk, be - durk, be - durk!

N.B. Wordt als knieliedje gezongen.

OOSTMALLE

25

Een hos - ke door een tros - ke, En zo schie - ten wij on - ze
 vo - gel. On - ze vo - gel is dood ge - scho - ten, Ons ko - nijn ligt op het plein.
 Hier een pruim - ke, daar een pruim - ke, Schud - den van de
 tak - ken en ik weet niet waar.

N.B. Wordt gespeeld: als samengesteld spel in twee fazen.

FAKTEUR

G. TIRELIJEREN, Kinderspelen, p. 60

KALMTHOUT

26

Fak - teur, fak - teur, De brie - ven gaan deur! Fak -
teur, fak - teur, De brie - ven gaan deur!
We za - gen, we za - gen, We za - gen door de
plank Va - an ze - ven me - ters lang.

Detailed description: The musical score for 'FAKTEUR' consists of four staves of music. The first two staves are in 6/8 time, and the last two are in 2/4 time. The key signature has two sharps (F# and C#). The lyrics are written below the notes, with hyphens indicating syllables across notes.

N.B. Wordt gespeeld: als samengesteld spel in twee fazen.

Zie ook bij L. Hiel, Zing mee, I, nr. 95, het spel in twee fazen «Loopt door de poorten Karioth», gevolgd door «Ziege, zagen menneken».

BENSE BENSE BUIZE

AALTER - CENTRUM

27

Ben - se ben - se bui - ze, Ge - maakt van suik'r en zeem, zeem!
Los - se, los - se, wie wil - len wij los - sen, Wie
zal er on - ze los - man zijn? Dat zal zijn,
Ro - ze - ma - rij, Dat zal Mie - ke Don - kers zijn.
Blauw, blauw blom - me - ke, Rood, rood ko - ren - aar - ke,
Dat ik maai - e, dat ik zaai - e, Juf - vrouw keer je man - tel - tje!

Detailed description: The musical score for 'BENSE BENSE BUIZE' consists of six staves of music. The first two staves are in 2/4 time, and the last four are in 3/4 time. The key signature has two sharps (F# and C#). The lyrics are written below the notes, with hyphens indicating syllables across notes.

Geroepen: Schudden!

N.B. Wordt gespeeld: als samengesteld spel in drie fazen.

PIEDERKE HOAZE

SLEIDINGE

28

Pie-der-ke, Pie-der-ke hoa-ze, Hij krup al deur de stoa-ze.
Los-se, los-se, Wie zul-len wij los-sen, Wie
zalt er on-ze los-se-man zijn? Dat zal zijn
Ro-ze-ma-rijn, Dat zal ons lief-ste Ve-ro-na zijn!
En een blauw,blauw blom-me, En een groen, groen
koo-de-ken. Al-lus-sa, al-lus-sa, Uf-fra keerd a om-me!

Detailed description: This is a musical score for the song 'PIEDERKE HOAZE'. It consists of six staves of music. The first five staves are in 4/4 time, and the sixth staff is in 2/4 time. The key signature has two sharps (F# and C#). The lyrics are written below the notes.

N.B. Wordt gespeeld: als samengesteld spel in drie fazen.

KORTENBOS

29

Za-ge, za-ge-man-ne-tje, Brood-je in zijn pan-ne-tje.
Kaas in zijn schoot-je, Heel mijn le-ven dro-ge brood-jes!

Detailed description: This is a musical score for the song 'KORTENBOS'. It consists of two staves of music. The first staff is in 2/4 time, and the second staff is in 3/4 time. The key signature has two sharps (F# and C#). The lyrics are written below the notes.

N.B. Wordt gespeeld: als enkelvoudig spel.

COURAZIE

AALST

30

Cou-ra-zie, com-pas-sie, Wij krui-pen al on-der de
sta-tie, E-mu-la-tie, com-ça; Zie, wij krui-pen al on-der de sta-tie.

Detailed description: This is a musical score for the song 'COURAZIE'. It consists of two staves of music. The first staff is in 2/4 time, and the second staff is in 2/4 time. The key signature has two sharps (F# and C#). The lyrics are written below the notes.

N.B. Wordt gespeeld: als enkelvoudig spel.

KARIKOLLE

J. NUYTS, Rijkjes en Liedjes, p. 30

TURNHOUT

31

Ker - re kol - le, ker - re - kol - le, San - te mer - re - bol - le!
 Daar zat 'ne we - ver op zijn ge - touw, Hij
 wist niet wat hij we - ven moest. Hij weef - den al dit, hij
 weef - den al dat, Hij weef - de zijn hem - slip van zijn gat.
 Geroepen: Pijpen!

N.B. Wordt gespeeld: als ~~samen~~spel in drie fazen.

BATTEL

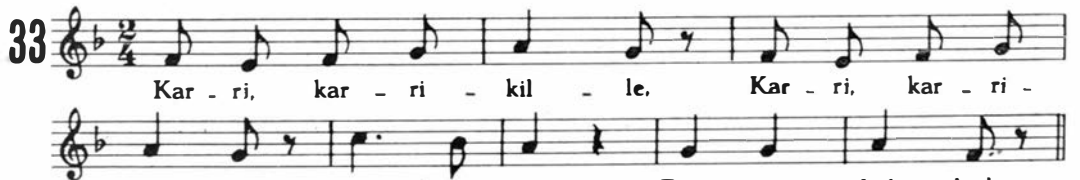
32

Ker - re - kol - le, ker - re - kol - le, Van smè - re - bol - le!

N.B. Wordt gespeeld: als enkelvoudig spel.

L. HIEL, Zing mee, III, nr. 405

DENDERMONDE

33

Kar - ri, kar - ri - kil - le, Kar - ri, kar - ri -
 kol - len, Voor 'nen cent Zwar - te bol - len!

N.B. Wordt gespeeld: als enkelvoudig spel.
 Dit lied dient hier tot het zagen.

Y. GILLIS, Kinderspelen, p. 79

LEUVEN

34

Ka - re - kil - le, ka - re - kol - le. A - re - lo - ge ô
 wie - gue, A - re - main di - a - re ka - re - kol, Mic - kas - trol!

N.B. Wordt gespeeld: als enkelvoudig spel.

WEVER DE WEVER

NIEUWMOER (ESSEN)

35

Three staves of music in G major (one sharp) and 2/4 time. The melody is simple and rhythmic. The lyrics are: We - ver de we - ver zat op het touw, En hij wist niet wat hij we - ven zou. En hij weef - de dit. en hij weef - de dat, En hij weef - de de hemd - slip van zijn gat.

We - ver de we - ver zat op het touw, En hij
wist niet wat hij we - ven zou. En hij weef - de dit. en hij
weef - de dat, En hij weef - de de hemd - slip van zijn gat.

N.B. Wordt gespeeld: als enkelvoudig spel.

A. DE CORT, Vlaamsche Kinderspelen. nr. 60

WEST - BRUSSEL

36

Three staves of music in B-flat major (two flats) and 2/4 time. The melody is simple and rhythmic. The lyrics are: Ka - ri - kol - le, ka - ri - kol - le, Ka - ra - mel - le - mel - le bol - len! Ka - ri - kol - le, ka - ri - kol - le, Ka - ra - mel - le bol!

Ka - ri - kol - le, ka - ri - kol - le, Ka - ra -
mel - le - mel - le bol - len! Ka - ri - kol - le, ka - ri -
kol - le, Ka - ra - mel - le bol!

N.B. Wordt gespeeld: als enkelvoudig spel.

A. DE COCK - ls. TEIRLINCK. Kinderspel. I. p. 255 - 256

SINT-JANS-MOLENBEEK

37

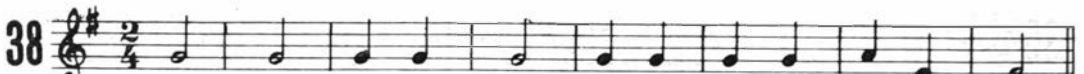
Four staves of music in B-flat major (two flats) and 2/4 time. The melody is simple and rhythmic. The lyrics are: Ka - ri - kol - le, ka - ri - kol - le, Ka - ra - mel - le bol - len! Slin - ge, slin - ge, slan - ge. Bo - ter in de pan - ne. Kees in de pot, Is Mar - jan - ne - ke nog nie zot? Kip kap! Kip kap! Kip kap! Kip kap!

Ka - ri - kol - le, ka - ri - kol - le, Ka - ra - mel - le bol - len!
Slin - ge, slin - ge, slan - ge. Bo - ter in de pan - ne.
Kees in de pot, Is Mar - jan - ne - ke nog nie zot?
Kip kap! Kip kap! Kip kap! Kip kap!

N.B. Wordt gespeeld: als samengesteld spel in drie fazen.

BON BON

ZWIJNAARDE

38

Bon, bon, bon plai - san, Jè - ri, jè - ri, jes - ser - dan!

VARIANTE:

ZWIJNAARDE

Bon, bon, bon plai - san, Jè - ri, jè - ri, jes - ser - dan!

N.B. Wordt gespeeld: als enkelvoudig spel.

Zie: L. Gelber, Kinderzang uit Zwijnaarde, Uitgaven van de Koninklijke Bond der Oostvlaamse Volkskundigen, XXIX (1968).

OLEN

39

Ker - re ker - re kie - re, Ker - re ker - re
ka - re. Voor een cent Zwar - te bol - len.
Ker - re ker - re kie - re, Ker - re ker - re ka - re;

N.B. Wordt gespeeld: als enkelvoudig spel.

Zie in eigen verzameling een melodiens lied op de tekst «Kèrekille, kèrekille», afkomstig van Aalst, zonder opgave van een bepaalde spelvorm.

TURNHOUT

40

Daar zat een we - ver op zijn ge - touw. Hij wist niet wat hij
we - ven zou. Hij weef - de al dit, Hij weef - de al dat, Hij
weef - de zijn hemd - slip van zijn gat, fan - ne - foe!

N.B. Wordt gespeeld: als samengesteld spel in twee fazen.

KODE KODE

ZWIJNAARDE

41

Ko - de ko - de, jè - re jè - re jè - re, Ko - de
ko - de. djin - ge djin - ge djin - ge! Ko - de ko - de, jè - re jè - re
jè - re, Ko - de ko - de. djin - ge djin - ge djin - ge!

Detailed description: This is a musical score for a song titled 'KODE KODE'. It consists of three staves of music in a treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a 2/4 time signature. The melody is simple and repetitive, with lyrics in Dutch. The lyrics are: 'Ko - de ko - de, jè - re jè - re jè - re, Ko - de ko - de. djin - ge djin - ge djin - ge! Ko - de ko - de, jè - re jè - re jè - re, Ko - de ko - de. djin - ge djin - ge djin - ge!'.

N.B. Wordt gespeeld: als enkelvoudig [♩]spel.

Zie: L. Gelber, Kinderzang uit Zwijnaarde, Uitgaven van de Koninklijke Bond der Oostvlaamse Volkskundigen, XXIX (1968).

EN DE BOOM

R. GHESQUIERE, Kinderspelen, I. nr. 208

WENDUINSE

42

En 'nen boom en nen boom. En 'nen god - de - lij - ken boom. En 'nen
boom die staat in d'eer - de, En 'ne man die rijdt te peer - de.

Detailed description: This is a musical score for a song titled 'EN DE BOOM'. It consists of two staves of music in a treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a common time signature (C). The melody is simple and repetitive, with lyrics in Dutch. The lyrics are: 'En 'nen boom en nen boom. En 'nen god - de - lij - ken boom. En 'nen boom die staat in d'eer - de, En 'ne man die rijdt te peer - de.'.

N.B. Wordt gespeeld: als enkelvoudig spel.

Zie varianten: R. Ghesquiere, Kinderspelen, I. nrs. 209, 210, 213, 214.

L. HIEL, Zing mee, I. nr. 89

BREDENE AAN ZEE

43

En de boom en de boom, En de god - de - lij - ke boom, En de
boom die staat in d'eer - de, En hij riep drie man - ne - tjes te peer - de.
Schel - le - vis is deur ge - gaan, Schel - le - vis is blij - ven staan.
Schel - le - vis is deur - ge - gaan, Schel - le - vis is blij - ven staan.

Detailed description: This is a musical score for a song titled 'BREDENE AAN ZEE'. It consists of four staves of music in a treble clef with a common time signature (C). The melody is simple and repetitive, with lyrics in Dutch. The lyrics are: 'En de boom en de boom, En de god - de - lij - ke boom, En de boom die staat in d'eer - de, En hij riep drie man - ne - tjes te peer - de. Schel - le - vis is deur ge - gaan, Schel - le - vis is blij - ven staan. Schel - le - vis is deur - ge - gaan, Schel - le - vis is blij - ven staan.'.

N.B. Wordt gespeeld: als enkelvoudig spel.

44

En de boom, en de boom, En de god - de - lij - ke boom, En de
boom die staat in de eer - de, En er rijdt een man - ne - tje te peer - de.

N.B. Wordt gezongen bij het dansen rond een boom of ander voorwerp.

Te Denderleeuw danst men hetzelfde lied eenvoudig in kring.

Zie ook: Fl. van Duyse, Het O.N.L., II, nr. 1455 C1; A. de Cock - Is. Teirlinck, Kinderspel, II, p. 94.

STENE

45

En de boom, en de boom, En de god - de - lij - ke boom, En de
boom die staat in d'aar - de, En de man - ne - tjes reën op paar - den.

N.B. Wordt gezongen bij het spel met zijn tweeën: paardje rijden op rug van kameraad.

BRUGGE

46

En de boom, en de boom, En de god - de - lij - ke
boom, En de boom die staat in d'aar - - -
de, En de maag - de - tjes reën op paar - - den.
A - zing, a - zing, A - zin - ge zin - ge
za - ge! A - zing, a - zing, A - zin - ge zin - ge
za - ge. Een hal - ve klu - te ra - pen!

N.B. Wordt gespeeld: als samengesteld spel in twee fazen.

47

En de boom, en de boom, En de god - de - lij - ke boom, En de
boom die staat in d'aar - de. En de man-ne-tjes die rij'n te paar - de.

N.B. Wordt gespeeld: als enkelvoudig spel.

KRUIPT DORE

OUDERGEM

48

Kruipt do - re, kruipt do - re, Het vos - je gaat
vo - re. Kruipt do - re, kruipt do - re, Het
vos - je moet door! Kruipt do - re, kruipt
do - re. Het vos - je gaat vo - re, Kruipt
do - re, kruipt do - re, Het vos - je moet door!

N.B. Wordt gespeeld: als enkelvoudig spel.

SPINNEWIELE

MEERSEL - DREEF

49

Daar kruipt een spin - ne - wie - le door het bos, Van je hop - sa -
sa, van je fal - de - ral - de - ra! Daar kruipt een spin - ne - wie - le
door het bos, Van je hop - sa - sa, van je fal - de - ral - de - ra!

N.B. Wordt gespeeld: als enkelvoudig spel.

SCHELLEVIS

R. GHESQUIERE *Kinderspelen*, I. nr. 217

LICHTERVELDE

50

Schel - le - vis is deu - re ge - kro - pen, En
 kal - le - vi - aan is blij - ven staan! Schel - le - vis kruipt
 deu - re! Schel - le - vis kruipt deu - re!
 Ha, ha, dik - ke boom! Ha, ha, dik - ke boom!
 In een hop - pel - tje! In een hop - pel - tje! In een ...

N.B. Wordt gespeeld: als ~~samengesteld~~ spel in drie fazen.

KORTRIJK

51

Schel - le - vis kruipt do - - re Al
 on - der de klok Van kas - se kas - se kas - se!

N.B. Wordt gespeeld: als enkelvoudig spel.

R. GHESQUIERE, *Kinderspelen*, I. nr. 216¹

GELUWE

52

Schel - le - vis kruipt deu - re, ja deu - re, En schel - le - vis is
 deu - re ge - kro - p'n en ka - le - vi - a - ne is blu - ven staan.
 Ring tjing tjing, de vi - o - le gaat, In de pas - ters e loch - ting.

N.B. Wordt gespeeld: als samengesteld spel in twee fazen.

JAN DORE

WIEKEVORST

53
 Jan do - re, Jan do - rel De koei - en zijn daar!

N.B. Wordt gespeeld: als enkelvoudig spel.

L. HIEL. Zing mee. I. nr. 88

BLANKENBERGE

54
 Schel - le - vis kruipt deur, En de ka - bel - jauw blijft staan.

 Ka - bel - jauw, ka - bel - jauw, de ka - bel - jauw blijft staan.

 Los - se los - se, wil - le wil - le los - se.

 Wie zal on - ze los - ser zijn? Dat zal zijn, dat zal zijn.

 Dat zal ons Ma - thil - de - ke zijn.

N.B. Wordt gespeeld: als samengesteld spel in twee fazen.
 Zie variante: R. Ghesquiere, Kinderspelen, I. nr. 215.

R. GHESQUIERE, Kinderspelen, I. nr. 216^e

GELUWE

55
 Schel - le - vis kruipt deu - re, ja deu - re. En schel - le - vis is

 deu - re ge - kro - p'n en ka - le - vi - a - ne is blu - ven staan.

 V'rhui - zin - ge! V'rhui - zin - ge! V'rhui - zin - ge!

N.B. Wordt gespeeld: als samengesteld spel in twee fazen.

KRUIWAGENTJE

LOMMEL

56

Krui - krui - wa - gen - tje, Rij maar door, Daar
komt al - weer een wa - gen aan, Krui maar door!

Detailed description: This is a musical score for a piece titled 'Kruiwagen-tje' by Lommel. It is numbered 56. The music is written on two staves in a treble clef with a key signature of two sharps (F# and C#) and a 2/4 time signature. The melody is simple and consists of eighth and quarter notes. The lyrics are: 'Krui - krui - wa - gen - tje, Rij maar door, Daar komt al - weer een wa - gen aan, Krui maar door!'.

N.B. Wordt gespeeld: als enkelvoudig spel.

ONDER DE BRUG

ZELE

57

On - der het brug - je liep een mug - je, Is mijn - heer De Wit, niet thuis?
Twee ijs' ren man - ne - tjes, Twee koe - ke - pan - ne - tjes,
Twee man - ne - tjes zon - der ziel, Acht en acht is zes - tien.

Detailed description: This is a musical score for a piece titled 'Onder de brug' by ZELE. It is numbered 57. The music is written on three staves in a treble clef with a key signature of one flat (Bb) and a 2/4 time signature. The melody is simple and consists of eighth and quarter notes. The lyrics are: 'On - der het brug - je liep een mug - je, Is mijn - heer De Wit, niet thuis? Twee ijs' ren man - ne - tjes, Twee koe - ke - pan - ne - tjes, Twee man - ne - tjes zon - der ziel, Acht en acht is zes - tien.'.

N.B. Wordt gespeeld: als enkelvoudig spel.

RAVELS

58

On - der de brug daar liep een muis, Is mijn - heer „De
Wit niet thuis? Mijn - heer De Wit is heen - ge - gaan.
Wie zal hem te - gen - gaan? Twee ijs' ren
man - ne - tjes Met twee koe - ke - pan - ne - tjes,
Twee man - nen die niet zien, Acht en acht is zes - tien,

Detailed description: This is a musical score for a piece titled 'Onder de brug' by RAVELS. It is numbered 58. The music is written on five staves in a treble clef with a key signature of one flat (Bb) and a 2/4 time signature. The melody is simple and consists of eighth and quarter notes. The lyrics are: 'On - der de brug daar liep een muis, Is mijn - heer „De Wit niet thuis? Mijn - heer De Wit is heen - ge - gaan. Wie zal hem te - gen - gaan? Twee ijs' ren man - ne - tjes Met twee koe - ke - pan - ne - tjes, Twee man - nen die niet zien, Acht en acht is zes - tien,'.

N.B. Wordt als aftelrijmpje aangewerd.

KONINKLIJKE BOND DER OOSTVLAAMSE VOLKSKUNDIGEN

Vereniging zonder winstoogmerk

De Bond bevordert de studie van de volkskunde en geeft sedert 1926 het tweemaandelijks tijdschrift « Oostvlaamsche Zanten » uit, waarin volkskundige bijdragen en de uitslagen van de enquêtes in Vlaanderen gepubliceerd worden

Hij schrijft ten laste van zijn Alfons de Cockfonds tweejaarlijkse prijsvragen over volkskundige onderwerpen uit, organiseert voordrachten, tentoonstellingen en reizen.

Het Museum voor Volkskunde, gesticht door de Bond in 1927 in het Voormalig Museum voor Oudheden, Lange Steenstraat, is sedert 1962 overgebracht naar het Kinderen Alynshospitaal, Kraanlei 41, Gent. De Bond ondersteunt het Museum dat de stad Gent bij besluit van 27-9-1931 in bescherming heeft genomen. Het staat onder toezicht van een commissie bestaande uit vertegenwoordigers van het Stadsbestuur en van de Bond.

Raad van Beheer : erevoorzitter : E. Boonen; voorzitter : Lic. R. van der Linden; ondervoorzitters : Lic. M. Daem en J. Pieters; sekretaris : M. Broeckhove; penningmeester : R. Depoorter; leden : F. Brossé, Dr. R. Haeseryn, G. Hebbelynck, Lic. L. Hoste, Dr. H. Nowé, G. Rouquart, G. Van Audenhove, F. Van Bost, Prof. Dr. J. Vandenhoute, G. Van Peteghem en G. Weze.

Dagelijks bestuur van de Bond : voorzitter : Lic. R. van der Linden; sekretaris : M. Broeckhove; penningmeester : R. Depoorter; leden : F. Brossé en Dr. R. Haeseryn.

Kommissie voor volkskundige Enquêtes : voorzitter : Lic. R. van der Linden; leden : M. Broeckhove, Lic. M. Daem, Dr. R. Haeseryn, J. Pieters en G. Weze; adviseurs : H. Arens en M. Van Wesemael.

Kommissie voor feesten en reizen : voorzitter : G. Weze; leden : M. Broeckhove, F. Brossé, G. Hebbelynck, G. Van Audenhove, F. Van Bost en G. Van Peteghem.

Beheerkommissie Museum voor Volkskunde : erevoorzitter : E. Boonen; voorzitter : G. Weze; ondervoorzitter : Dr. R. Haeseryn; konservator : Lic. L. Hoste; sekretaris : M. Broeckhove; penningmeester : G. Hebbelynck; leden : F. Brossé, R. Depoorter, G. Rouquart, G. Van Audenhove, F. Van Bost, Prof. Dr. P.J. Vandenhoute, Lic. R. van der Linden en G. Van Peteghem.

Dagelijks bestuur en aankoopkommissie van het Museum voor Volkskunde : voorzitter : G. Weze; ondervoorzitter : Dr. R. Haeseryn; penningmeester : G. Hebbelynck; konservator : Lic. L. Hoste; sekretaris : M. Broeckhove.

(Vervolg van tweede blz. van de kaft).

De Magie van het Poppenspel, door F. Van Es en anderen — **Devotie tot de Heilige Donatus**, door M. Broeckhove — **Sint-Kristoffel. Legendes. Verering, Verspreiding**, door R. van der Linden — **Kinderspelen en Liedjes uit het Land van Dendermonde**, door Mevr. L. Bataille-Hiel — **Leerknappen in de kunstambachten te Gent 14e n 15e eeuw**, door M. Daem — **Register op G. Celis : Volkskundige Kalender . . .** door F.M. Olbrechts — **De Groei en Bloei van de Arteveldefiguur in de Vlaamse Volksziel**, door J. VERMEULEN

Lidmaatschap Bond Oostvl. Volkskundigen. Jaarlijkse bijdrage gewoon lid : 150 F; gezinslid : 50 F (zonder tijdschrift); buitenland : 175 F; beschermend lid : 300 F; steunend lid : 500 F. **Abonnement op Oostvlaamsche Zanten** voor niet-leden (bibliotheken, instellingen, verenigingen, enz.) : 175 F (buitenland : 200 F) per jaargang.